

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Ørsted og Daastrup Sogne og nærmeste Omegns Historie.

En geografisk og kulturhistorisk Skildring efter trykte
og skrevne Kilder med 1 Kort og 4 Billeder.

C. F. Nielsen,
pens. Lærer i Ørsted pr. Haudrup.

Eget Forlag.

Trykt i Roskilde Dagblads Trykkeri — Roskilde
1934.

**Ørsted og. Daastrup Sogne
og nærmeste Omegns Historie.**

Ørsted og Daastrup Sogne og nærmeste Omegns Historie.

En geografisk og kulturhistorisk Skildring efter trykte
og skrevne Kilder med 1 Kort og 4 Billeder.

C. F. Nielsen,
pens. Lærer i Ørsted pr. Haudrup.

Eget Forlag.

Trykt i Roskilde Dagblads Trykkeri — Roskilde
1 9 3 4.

INDHOLD

Forord	7
Turistbeskrivelse	9
Oldtiden	11
Lidt om begge Sogne.....	16
Ørsted Kirke	19
Daastrup Kirke	24
Præster i Ørsted-Daastrup.....	27
Degne i Ørsted-Daastrup.....	41
Lærere i Ørsted-Daastrup Sogne.....	44
Udskiftningen	45
Hoveriet	48
Risbyholm.....	51
Lidt om kendte Mænd og Steder	54
Lidt fra de omliggende Sogne	56
Hvad Historien ellers fortæller	59
Kulturbilleder.....	60
Et Kulturbillede fra 1740—50 i Ørsted-Daastrup Sogne	63
Spredte Træk af Bondens daglige Liv for 80—90 Aar siden	65
Kilder	70

FORORD

Udgiverens bedste Tak for alle gode Oplysninger af fhv. Gmd. og Møller Hans Nielsen, Ørsted, og Købmand P. Pedersen, Birkede, men især til Carlsen Langes Legatstiftelse, Gl. Køgegaard, for al Støtte til denne Bog.

SOGNET ER SAMFUNDETS BEGYNDELSE

TURISTBESKRIVELSE

Ørsted og Daastrup Sogne har paa Grund af deres lidt afsides Beliggenhed, ca. 2 Mil fra Roskilde, Køge, Ringsted, ikke altid været vel kendt blandt Danmarks smukkeste Egne, men nu i Bilernes Tid kan man let faa en smuk Sommerudflugt gennem disse Egne. Man tager nemmest med Toget til Haudrup St., eller med Rutebil over Ramsøllille—Ørsted—Ladager, og i begge Tilfælde vil man fra Rye Bakke faa en af Sjællands mest storslaaede og smukke Udsigter at se, et Rundskue med ca. 25 Kirker, hvoraf ca. 15 altid kan ses, især i Nord Roskilde Domkirke, nærmest under sig mod Øst ses Risbyholm med sin lille Lystskov og Danmarks næsthøjeste Flagstang, i Sydøst ses Højelse Kirke, Vallø Spir, Køge Kirke, Stevns bagved Køge Bugt, og man beholder det meste af Udsigten, naar man følger Vejen mod Syd ned gennem Ørsted By og op paa Brændebakke, Sydvest for Byen, forbi de nu forsvundne Tinghøje. Ørsted By med sit trekantede, indhegnede Torv med Springvand og sin smukke Landsbykirke med Kirkegaard og Anlæg er ogsaa værd at standse ved. Tager man Vest paa, kommer man forbi Skousbo med Lystskov, og uden at forlænge Vejen synderlig kan man gaa igennem den til Viby Station, men man bør hellere fra Viby Station gaa mod Syd gennem Klosterskov med Festplads og Pavillon i det sydvestlige Hjørne og ende Turen i Borup St. med dens Herregaard Svenstrup, Skove og 2 Søer. Ved og i Klosterskov og den tilgrænsende Birkedekov vil man finde en Rigdom af Stenalderhøje, 3 er fredede: Den smukt bevarede Dysse ved Indgangen til Klosterskov, en Dobbeldysse ved S. Svenstrup og Resterne af en Jættestue i Birkede store dobbelte Grusgrav; den vældige Rest af Videdysen ved Dampmøllen er ogsaa værd at bese, og de 3 Jern-

baneviadukter. I Birkedeskoven er forøvrigt Sognenes højeste Punkt, Rævebakken, 64 m høj. Klosterskov har flere sjældnere *Planter*: Springbalsaminer, Desmirurt, Rederod med brune Blade, Ulvefod i store Eksemplarer, Skov-Hullæbe, Brunrod, Skovstjerne m. fl. Ved Ørsted By vokser enkelte Karteboller, bredbladet Karse, Bulmeurt, Sol-øje, Barsvælg. Der findes i Sognene hverken Snoge eller Hugorme, men det store, brogede Firben og Vinsnegle. Sjældnere *Dyr* er Odder og Grævling, Lækat, Brud, Husmaar, ingen Hjorte. Af *Fugle* nævnes Nattergal, Sneppe, Rørhøns, Ringdue, Natravn, Stork paa Ørsted Kirketaarn, en enkelt Hejre og et Par Raagekolonier, Taarnfalk, Skader.

Ved Klosterskov.

OLDTIDEN

Naar man har set Sognene og derefter betragter Højdeforholdene paa Generalstabens Maalebordsblade og undersøgt Jordbundsforholdene, bliver man klar over, at *Ladager Aa* i Stenaldertiden, for ca. 6000 Aar siden, har været et Sund med rivende Strøm nede fra *Køge Bugt* til *Kornerupfjord*; den hvide, klare Strandgrus i *Aaens Bund* og *Sider* viser det samme; enkelte Steder har Vandet været saa dybt og stillestaaende, at der er dannet *Lerskiffer*. Ind paa *Agrene* er Grusen rødlig og jordblandet, men Grus er altid Havets Følgesvend, og desuden Rigdom paa store Sten, især i *Birkedegrusgraven*, der fortæller os, at *Isbjergene* fra *Sverrig* har pløjet denne og andre *Aadale* op og efterladt os Sten og Grus, naar *Isen* smeltede. Smaa, sorte »Grønsten«, dem uden den hvide *Kvarts* i, og enkelte *Porfyrsten*, sorte med smaa, hvide *Pletter*, fortæller os om deres *Hjemsted*, *Dalarne* i *Sverrig*. Dengang, altsaa paa *Abrahams Tid* omtrent, har der ligesom nu været en rivende *Havstrøm* fra *Østersøen* og nordpaa, og den har foruden *Bælterne* haft dette Sund til *Gennemfart* ad *Roskildefjord* til, og der har sikkert været en *Fiskerigdom*, som senere i *Øresund*, saa *Stenalderfolket* her har fundet en udmærket *Boplads*, inde hvor *Skovene* gav *Ly*, i det sydlige *Dastrup Sogn*, hvor der er *Levninger* af flere *Stenalderhøje* end i nogen anden lille *Sognedel* i *Danmark*. *Dastrup Sogn* har tillige været en *Ø*, det viser *Vandløbene* *Øst* og *Vest* og *Nord* og

Syd, som endnu er Sognegrænser. Disse Vandløb er alle ca. 3 Alen brede og løber i Grøfter paa 4—5 Alens Dybde. Broerne er i Regelen dobbeltbuede Kampestenbroer, især er Brohævningen under Roskilde — RingstedVejen anselig, kaldet Lauring Bro, 6 Alen bred og $2\frac{3}{4}$ Alen høj, bygget Aar 1783 under Christian den VII. Vandskellet mellem Køge Bugt og Kornerup Fjord er nu »Amager« i Daastrup Sogns sydvestlige Hjørne og Gmd. Niels P. Larsens Mose, Syd for Viby St., paa 36 m Højde. Ørsted By og Sogn har ligget ved en Sidearm af Ladagerstrømmen og haft en stor Sø Nord for sig, »Ram Sø«, deraf Navnet paa hele Herredet Ramsø Herred. Søen har ligget ved Ramsøgaard, og først 1790 blev den sidste af Gaardene flyttet bort fra Søens oprindelige Sted. Ramsøens Efterladenskaber er den store Dal ind til Dalsgaard i Ørsted, og Mosedragene ved Ramsømagle med Udløb forbi Syv til Gøderup Mose ad Roskilde til.

Oldtiden har haft flere smukkere Rundskuer over Sognene end nu. Fra Rye Bakke eller fra Egebjerg Syd for Assingløse har der været Udsigter, hvor Land og Vand, pyntet med grønne Skove, har skiftet flere Gange, omtrent som ved Bramsnæs med »Dejligheden«. Intet Under, at Stenalderfolkene, og lidt senere, paa Kong Davids Tid, Broncealderens Folk, har fundet, at her var godt at bo. De sidste var mere agerdyrkende og har derfor trukket sig mere ind i Landet ad Roskilde til, derfor er der ogsaa ret mange Broncealderhøje (dem uden Stensætninger) i Nabsognene mod Nord; i Syv Kirkes Nærhed er 7 saadanne Høje, og ved Gadstrup nævnes »Tornehøj med Urner« af Præsten Nikolay Jonge, Sognepræst til Allerslev i Sydsjælland, i hans choreog. Beskrivelse af Danmark 1777; han nævner ogsaa alle Oldtidshøjene i Ørsted-Daastrup Sogne: »Ved Risbyholm er et med Hassel og Træer indhegnet Sted, Trøjborg kaldet, med Irgange og Fiskeparker . . . Paa Daastrup Mark ses den Kæmpe Langben Risens Gravsted, som er 60×12 Alen og besat med 56 store Kampesten; saa og et hedensk Alter med 42 store Sten omkring«.

Det fremskredne Agerbrug har taget haardt paa Oldtidshøjene. Endnu staar Højen i Risbyholms Park, men Ørsted Tinghøje er forsvundne, ligesaa Langagerhøj, der endnu 1897 laa Syd for Birkede, men Gaarden bærer dog Navnet Langhøjgaarden (Mtr. 4 a), og en Grusgrav viser Stedet. En mishandlet Dysse ligger paa Gmd. Niels

1 Alen 14 Tom., godt $1\frac{1}{2}$ Alen = 1 Meter.

Hansens Mark, Hønske. Overliggeren er væltet ned mod Sydvest af 2 tyske Jernbanearbejdere en tidlig Morgen ca. 1852; de skyndte sig bort, da Ejeren kom. Skat fandt de ingen af. Gravkammeret er $1\frac{1}{2} \times 1$ Alen og har Indgang fra Nordøst; denne Høj har et smukt Rundskue og burde istandsættes.

Ved Indgangen til Klosterskov staar fredlyst »det hedenske Alter med 42 store Sten«, som N. Jonge nævner. Gravkammeret er ca. $1\frac{1}{4} \times \frac{3}{4}$ Alen med Aabning i Øst; men Kæmpen Langben Risens Høj og de 56 store Sten er forsvundet, med Gravkammeret saa stort, at en Mand næsten kunde staa oprejst derinde. Denne Jættestue laa ved Birkede-Skovens store Grusgrave, og Statsbanerne købte Grusen og nedrev Højen, men dette gav Anledning til Loven om slige Steders Fredlysning, saa Resterne af en Langdysse tæt Syd for Jernbanen med 3 Kamre og ca. 30 store Sten uden om blev sparet. I Klosterskov, Vest for Hejnedevejen, er Resterne af et Gravkammer, men Skoven dækker det ganske; ved Vejen fra Festpladsen i Klosterskov til Birkede er ogsaa en anselig Gravhøj, Gravkammeret er $1\frac{1}{2} \times 1$ Alen med Indgang Nordøst, Overliggeren er $3 \times 1\frac{3}{4}$ Al., men væltet ned ved, at den østlige Gravsten er væltet ud. Daastrup Sogns anseligste Stenaldergrave er dog Dobbeldtyssen, Syd for Svenstrup, og Videdyssen, tæt ved Birkede Dampmølle. Den første er fredet og bestaar af 2 store Dysser, Øst—Vest; Kamrene er $2 \times 1\frac{1}{2}$ Alen og har Overliggere paa 3×2 Alen. Den vestlige Overligger har Kilehuller, som fortæller om forsøgt Ødelæggelse, den østlige er kløvet i 2 ulige Dele, maaske af Lynet. Videdyssen ligger NV.—SØ., synes ogsaa at have været en Dobbeldtysser af lignende Størrelse, men kun den NV. staar og har Aabning mod SØ., og over 20 vældige Stene vidner om den nedstyrede Høj. En Stenhugger har brugt enkelte til Gravmonumenter.

Tæt ved Sognegrænsen paa Viby Grund er endnu Levningen af en Langdysse, Ø.—V., med 3 Kamre, men kun det østlige, $1\frac{1}{2} \times 1$ Alen, er tilbage, Overliggerne kløvet og bortført. Omtrent 40 store Sten er tilbage.

Disse Høje har helt op til vore Dage givet Anledning til nogen Overtro og Sagn. Kæmpen Langben Risen (Folk siger Røjse) havde en Kælling, Slatten Langpatte, og laa i Strid med Beboerne af Vide Højen. Ejeren af Højen mente, det var Skjalm Hvides Høj fra Middelalderen, men somme mener, at det er Vidrik Verlandsøen, og nævner fra Kæmpevisen om Berner Rise:

De fægted' i Dage, de fægted i to
og tredie Dag til Ende.
Det meldte højen Berner Rise:
„Mon Krigen aldrig faar Ende“.

Det var da Orm hin Ungersvend,
og han sit Sværd uddrog.
Og det var højen Berner Rise,
han af i Knæerne hug.

Og fra Videdyssen kommer man til at tænke paa:

Frem tren Vidrik Verlandson,
og han hug sig en Ring,
hug fyrretyve Kæmper ihjel,
selv løb han uden omkring.

Stendysserne er imidlertid over 4000 Aar ældre end Riddertidens Kæmpeviser.

De gl. Stenalderhøjenes Spor begynder helt ovre i Indien og gaar over Palæstina (Jesu Grav), Nordafrika, Vesteuropa, England til Danmark og Skaane. Der var en Tid, at selve Grundtvig regnede dem som hedske Altre, især dem, der vendte Syd—Nord. Langben Rises Høj, Nord for Jernbanen, er sammen med flere Høje beskrevet af Kaptajn A. P. Madsen i hans Værk »Vore Oldtidsminder«, og den er afbildet i Illustr. Tidende 1872. Samme Mand har ogsaa et smukt Billede af Dobbeldtyssen ved S. Svenstrup, som er optaget i tyske Blade.

Ved en Oldgranskerkongres ca. 1869 lagde en Udlænding meget Mærke til Højene Nord og Syd for Jernbanen i Birkedeskoven og kaldte den en Æresport for Danmarks Oldtid. 1873 bevilgede man de første Penge til vore Oldtidshøje, men allerede 1883 blev Langben Rises Høj solgt som Grus til Statsbanerne. Thomas Nielsen rejste Sagen mod Salget 1887 i Landstinget, men for sent til at frelse Højen.

Der er endnu at nævne 3 Højlevninger paa forh. L. P. Andersens Mark, S. Svenstrup.

De mange Stendysser i Daastrup Sogn fortæller os, at her paa Abrahams Tid har boet et Folk, som har været *fast* bosiddende, siden de har givet sig Tid og stor Umage med at opbygge disse Stendysser til deres døde Stormænd. I slige Dysser er ofte fundet Liggerester af indtil 50 døde, altsaa hele Kirkegaarde, og Stenene er Æresminder for de døde. Man satte Ligene med Ryggen mod Væggen, og de fundne Lerkrucker har sikkert indeholdt Føde til Rejsen hinsides, og Redskaberne af Sten og Ben viser, at de har troet, de døde igen skulde vaagne til et Liv, hvor disse Genstande skulde bruges paany. Stenalderfolkene har ikke været Kæmper, men Folk af Højde med Nutidens, Kvinderne endog lidt mindre, og Gigten har ofte plaget dem,

det viser Kalkaflejringerne paa Rygraden. De meget nedslidte Tænder fortæller om, at de i Reglen har spist sejt Planteføde, og at Husdyr og Agerbrug i mindre Grad er blevet almindelig nu, Nomadelivet, som Køkkenmøddingerne ellers fortæller om, var opgivet. Landet har nu hævet sig noget, og Skovene ryddet bort om Byerne. Som Agerbruget skred frem, begynder Broncealderens Høje at hæve sig længere inde i Landet ad Roskilde til.

I Birkedeskoven raadede ogsaa i sin Tid Heksen Snot Else, hun boede midt i Skoven, og selv Stenene i hendes Bopæl vovede ingen at røre ved, saa blev man forhekset. Da nogle Karle vilde grave Skat i en af Højene, blev de snart bange, da de hørte en synge:

Dippe, dippe, due!

Birkede staar i Lue.

Begge Sogne har saaledes haft en rig Oldtid. Stenredskaber er fundet i Mængder, og i Ørsted Præsteeng er ogsaa fundet et lille Værksted for Stenredskaber.

Fra *Middelalderen* fortæller Kirkerne, men kun faa Adelslægter. Mathæus Niclæsøn de Ørstæthæ, der førte en Rose i sit Skjold, nævnes 1347, og Væbner Jep Bosen til Ørsted 1452. St. Klara Kloster i Roskilde havde en Gaard i Birkede By, kaldet Birke Hovedgaard, ogsaa skrevet Boelhovgaard.

I Aarene 1718—22 byggedes Risbyholm.

LIDT OM BEGGE SOGNE I NUTIDEN

Ørsted og Daastrup Sogne ligger paa Grænsen af »Heden« og Skovegnene, men skønt Klædedragten, især i Ørsted Sogn, viser til »Heden«, følte de sig dog i begge Sogne som Skoveggen tilhørende, og som Forsvarere af Skovens Rigdomme. Naar de østlige Sogne skovede gennem Ørsted, var de ofte Genstand for grove Hindringer og Overfald i Ørsted, og man kaldte dem da ogsaa de gale Ørsteder. En Lærerdatter fra Karlslunde kunde fra 60erne fortælle, hvordan hun maatte slaa fra sig og ramte en skrigende Ørsteddreng med Pисken, men fik straks hele Byens Ungdom efter sig. Ved Gilderne kom de svenske Karle paa Risbyholm og lavede Ufred, til de selv blev uenige hjemme og blev borte en Tid; der blev brugt baade Knive og holdt Skydevaaben i Beredskab.

Daastrup Sogn var mere fredelig og afsondret, næsten som en Ø, med ringe Samkvem med Ørsted Sogn. Sognene berører kun hinanden med Sydenderne paa en Strækning af knap 1400 m. Daastrup Sogn har da ogsaa paa Reformationstiden, 1536, haft sin egen Præst, men »Klemmebrevet«, 1555, under Chr. III lagde Sognene sammen; dengang som nu vilde man spare ved Sammenlægning. Klemmebrevet forlangte endog Kirkerne lagt øde i Skensved, Haudrup, Vraaby, Haldagerlille, Thingjelling o. fl., men saa vidt kom det ikke. At man i 1898 o. fl. prøvede paa at faa Sognene skilt i kommunal Henseende, førte ikke til noget, da Daastrup Sogn følte sig forurettet derved.

Sognevejen mellem Kirkerne gaar gennem den sydlige Ende af Syv Sogn, forbi Viby Stationsby, som derfor næsten føler sig som hørende

til Daastrup Sogn, og altid har haft meget tilfælles med dette. Der bliver en anseelig Længde af Sogneveje i denne Kommune:

Ørsted Sogn 12,8 km	}	Ialt 33,5 km = 4,46 Mil.
Daastrup Sogn 20,7 km		

Folketal efter Traps Danmark:

	1801	1850	1901	1916	1/4 1924	3/11 1925	0/3 1930
Ørsted Sogn	343	567	603	536	551	541	548
Daastrup	404	589	776	871	886	900	856

1916 efter Trap:

Hartkorn og Ejendomsskyld:

Ørsted Sogn	224 Tdr.	1819 Tusinde Kr.
Daastrup Sogn	230 —	1967 —

I Ørsted Sogn 34 Gaarde, 81 Huse og 4 jordløse Huse.

I Daastrup Sogn 51 Gaarde, 108 Huse og 33 jordløse Huse.

L. Boths Danmarksbeskrivelse 1871 nævner Ørsted Sogns Areal, 2038 Tdr. Land, hvoraf 7 Tdr. Land er Fredskov, ialt 224 Tdr. Hartkorn og 1½ Td. Skovskyld, og der gaar 9 Tdr. Land paa 1 Td. Hartkorn.

Daastrup Sogns Areal 2606 Tdr. Land, hvoraf 158 Tdr. Land er Fredskov, ialt 220 Tdr. Hartkorn og 6 Tdr. Skovskyld, altsaa 11½ Td. Land paa 1 Td. Hartkorn.

N. Jonges førnævnte chorog. Danmarksbeskrivelse 1777 nævner:

I Ørsted Sogn: 17 Gaarde, 6 Boelssteder, 29 Huse.

I Hønskeby: 1 Gaard, Hønske, med Forp., 1 Hus.

Fra 1718 desuden Benzonseje, hvis Hovedtakst er 20 Tdr. 3 Skp. 2 Fjdk.

I Daastrup Sogn:

Daastrup	5 Gaarde	6 Huse
Assingløse	12 —	16 —
Søster Svenstrup	5 —	7 —
Birkede	5 —	5 —
Truelstrup	3 —	4 —

30 Gaarde 38 Huse

N. Jonges Bog er før Udskiftningen, men den viser, at et Tidsrum paa 139 Aar har forøget Ørsted Sogn med mindst 10 Gaarde og 55 Huse. Daastrup Sogn ligeledes med 21 Gaarde og 103 Huse; saa meget virkede Udskiftningen. 95 Aar før N. Jonges Bog, altsaa 1682, skildres og opgøres i Henrik Pedersens Bog: »Dansk Landbrug 1688«, saaledes efter Opgørelse til gl. Hartkorn (Gammelskatten) 1682:

Ørsted	20	Gaarde	0	Huse	155	Tdr. Hartkorn	640, ₃	Tdr. Land dyrket	
Hønske	4	—	0	—	25, ₅	—	98, ₄	—	—
Risby	2	—	1	—	29, ₁₆	—	131, ₅	—	—
26 Gaarde					209, ₆₆	Tdr. Hartkorn	870, ₂	Tdr. Land dyrket	
Daastrup	6	Gaarde	1	Hus	39, ₆₆	Tdr. Hartkorn	150, ₃	Tdr. Land dyrket	
Assingløse	14	—	0	—	80, ₉₃	—	395, ₂	—	—
S. Svenstrup	5	—	0	—	30, ₄₀	—	138, ₈	—	—
Birkede	5	—	0	—	27, ₉₈	—	123, ₉	—	—
Truelstrup	3	—	0	—	17, ₆₇	—	77, ₀	—	—
33 Gaarde					196, ₆₄	Tdr. Hartkorn	885, ₂	Tdr. Land dyrket	

Dengang, 1682, var der altsaa kun 1 Hus i hvert Sogn, altsaa næsten ingen Husmænd, men 2 Gaarde mere i Ørsted Sogn, Risbygaardene, og 3 Gaarde mere i Daastrup Sogn end 1777. Hartkornet er noget mindre, skønt man regnede kun 3 Tdr. Land af den bedste Jord til 1 Td. Hartkorn, men det dyrkede Areal er ikke stort mere end $\frac{1}{3}$ af hele Sognenes Areal nu. Det gl. Hartkorn afløstes af det nuværende 1844. Nu blev ogsaa det udyrkede Areal taget med.

Nedgangen fra 1682 til 1777 skyldes sikkert det øgede Hoveri og Stavnsbaandet, hvor mange flygtede fra Gaardene. Selveje gik stærkt tilbage. 1682 var i Gl. Roskilde Amt kun 3 jordegne Bønder ud af 1525 Gaarde.

Kommunaludgifter:

Ørsted Daastrup Sogn.	1896 Kr.	1923—24 Kr.	1924—25 Kr.	1929—30 Kr.	1930—31 Kr.	1932—33 Kr.
Vejvæsen	2930	8964	13532	22246	20089	14323
Skolevæsen	4079	23897 Heri 11000 Kr. til Hønske Skoles Udv.	15075	13547	33418 (18000 til Daastrup Skole)	12852
Fattigvæsen og Understøttelse	6964	12590	14696	16743	14106	16288
Alderdomsforsørg.	2512	15343	13899	11487	12407	10519

Fot. H. Schmidt.

ØRSTED KIRKE

Den ligger paa en lille Høj i Byens Sydside, tæt op ad en dejlig, lav Eng, Præsteengen, og er næsten overskygget af 4 vældige Aske-træer, rimeligvis Efterkommere af de hellige Asketræer paa de heden-ske Offersteder. Kirkerne rejste sig gerne paa saadanne Pladser. Vaabenhuset med Indgang er fra Nord, en tilmuret sydlig Indgang kan kendes overfor ved en Niche bag Panelet i Sydturen. Til højre for Indgangen, fortæller gamle Folk, at Gabestokken har staaet oppe paa Roden af den gamle Ask. Navnet *Ørsted* (*Øthers Sted*) tyder baade paa Ælde og Beliggenhed ved Havet, engang for 7—800 Aar siden, saaledes ogsaa *Skjelskør*, *Korsør*, *Helsingør*. Efterstavelsen *sted* viser altid store Landsbyer, og 40 pCt. af dem er Kirkebyer. *Ørsted Kirke*s 4 Hvælvinger har en Bredde og Højde, som tyder paa større Landsbyforhold end ved mange Nabokirker; den er 41 Alen lang og 14 Alen bred, hvidkalket, undtagen Taarnet, som staar med Trappe-gavle og røde Munkesten med Kridtstensbælter, og i Kirkens Indre fortæller den smukke, stolte Korbue os straks, at Kirken er bygget i ren Rundbuestil (romansk Stil fra 1100—1300) med højtliggende Bjælke-

loft, de 3 sidste Bjælker blev først fjernet 1921. Kirken havde først smaa, smalle Vinduer højt oppe under Loftet, men nu tilmurede, og Kirken fik i Stedet 4 store Vinduer i Syd, da Kirken ca. Aar 1400 (Dronning Margrethes Tid) fik de nuværende Hvælvinger og Taarn og Vaabenhus samt muret Kirkeport og Kirkemur mod Øst og Nord. Oprindeligt var det en Kridtstenskirke, og Kridtstenene i den oprindelige Kirkegavl er lagt ind i Taarnet som Bælter. Kridtsten tyder paa en Opførelse fra før 1160, thi først da begyndte man at bygge med brændte Sten, og Kirkens Levninger af vore ældste, gamle, smukke Kalkmalerier bekræfter det. Hvælvingerne og Overkalkning ved Reformationstiden har ganske vist ødelagt det meste af Kalkmalerierne, men Korbuen blev i 1898 restaureret af Professor Kornerup i smukke, friske Kalkfarver og i sin oprindelige Skikkelse. Paa Undersiden ses i Midten Guds Lam med Korsfanen, til begge Sider en Erkebisp med Krumstav og om Halsen det hvide Bind med smaa Kors, det saakaldte Palium, som Paven sendte Erkebisperne; de to brede Baand, som ses under Overkjortelen, er Minder om Haandklædet, som Biskoppen brugte ved Daab og Fodtvæt. Paa Korbuens Forside ses en bred Bladbort, og der var en Niche*) ved hver Side af Buen, men den blev tilmuret igen, Kirken har saaledes foruden Hovedalteret haft 2 Sidealtere. Paa Altervæggen har været malet de hellige 3 Konger, Hovedet og Brystet af dem er endnu synligt oppe over Hvælvingen, lige under Korbjælken. Erkebisperne under Korbuen kendes ikke, men de har nøjagtig samme Dragt som der ses paa den udhuggede Ligsten i Lunds Domkirke over Biskop Herman, † 1146, saa Kirken er nok fra dette Aar omtrent, hvad den bærerformede Granitdøbefond og Egetræs Kirkedør kan tyde paa. I Koret er foruden Døbefonden Alteret, der ligesom hele Kirken blev restaureret af Godsejer Hebert paa Risbyholm, Kirkens Ejer 1859. Alteret saavel som Stolestader, Prædikestol og 2½ Alen høje Paneler Kirken rundt er billedskaaret i Barokstil (Chr. 4. Tid), og en smuk, stemningsfuld Altertavle, Christus i Gethsemane, er malet af A. Dorph 1859; under Billedet staar:

Fader, vilde du tage denne Kalk fra mig!

Dog ske ikke min Villie, men din. Luc. Cap. 22,49.

Øverst paa Alteret ses Aarstallene 1582 og 1859*). Et ældre, bil-

*) Murfordybning.

**) 1933 er Alteret og nærmeste Stole malet med lyse Farver og rig Forgyldning af Maleren Erik Pedersen.

ledskaaret Alter fra 1582 havde Sølvplader, men Tyven Ole Bas lod sig hejse ned fra et Hul i Hvælvingen over Koret og stjal Sølvpladerne, men slog Blikplader paa i Stedet; det blev først opdaget, da han selv bekendte det. To brede, smukke Blomstervaser og et lille Krucifiks staar paa Alterbordet. Alterkarrene er alle af Sølv. Bægeret har en smuk, udhamret Fod med Mærkerne 3 Taarne og 1731 ^{P. N. V. H.} ₁₇₂₅ Ni. Brødæsken ogsaa 3 Taarne 1713 ^{C. L. M. W.} ₁₇₂₅ Brødtallerkenen forgyldt Sølv og et Korsmærke Vinkanden har Indskriften: Ørsted Kirke. Givet af A. T. Hebert 1860.

Messehagelen er særlig gammel og mærkelig. Paa Rygsiden har den et stort Krucifiks og derunder ^{INRI} ₁₇₂₂ (Jesus Nazaræus; Konge over Jøderne). Folk siger, at den forrige Messehagel brændte i Præstegaarden 1721. Mere sikkert er det, at hele Præstegaarden og Kirkebøgerne med brændte 1731. Alterdugen er en Gave og Daabshaandklædet ligesaa. Det store Zinkfad i Døbefonden maa ogsaa være skænket Kirken. Indskriften er: H. Frandts Hansen, Sognepræst, 1630. Kirkeværgerne Oluf Madtsøn og Jens Hansen udi Ørstadt.

Kirkens smukkeste Stykke er maaske nok Prædikestolen, et Pragtstykke, rigt udskaaet i det store Roskilde-Billedskærerværksted, hvorfra særlig mange Prædikestole er udgaaet. Den er den eneste i disse Egne, som endnu staar med de oprindelige Farver med Guld og Bibelsprog i kornblaa Bund, alle andre er gerne overmalet.

1. Felt til Venstre: Jesu Begravelse
H. E. H. P.
2. Felt: Jesu Opstandelse.
C. B. S. K.
3. Felt: Jesu Himmelfart.
A. N. S. K.
4. Felt inderst ved Væggen: Dommedag
1620.

Karyatider (Skikkelser med Menneskehoved og Krop) paa Hjørnerne viser Tro, Kærlighed, Haab, Sandhed (med Spejlét). Prædikestolen er muligvis en Gave, og Bogstaverne Givernes Navne 1620, der var Chr. 4. rigeste Tid. Bibelsprogene paa den er Tidens Prædiken for os (Retroens Tid).

Paa Lydhimmelen staar Salme 95,1: »Kommer, synger for Herren, fryder eder for eders Saligheds Klippe«. Foroven paa Prædikestolen Luc. 11,28: »Salige ere de, som høre Guds Ord, og bevare det«. For neden: »Vor Guds Ord bliver bestandigt fuin dedgit.«

Lige over for Prædikestolen, paa den nordlige Væg, hænger et 3 Alen højt Krucifiks fra den sengotiske Tid, ca. 1400: Kristus ses døende; Korset har runde Endefliger med de 4 Evangelisters Tegn, alt sammen i smuk, farvelagt Billedskæring, og Korset maa særlig opvække Præstens Opmærksomhed. En gothisk Drageskikkelse ses over Stolene nede ved Taarnet, og Kirkedøren er ogsaa med gothisk riflet Udskæring. Orgelet i Taarnet er bygget af Starup 1916 med 4 Stemmer; øverst paa den smukke, billedskaarne Facade af Arkitekt Varming staar: »Saligt det Folk, som kender Frydesangen, Salme 89,16«. Efter at Kirken blev selvejende med en Kapital paa 15000 Kr. fra Etatsraadinde A. Holme, Risbyholm, 1914, samlede Menigheden ind til Orgelet. Gartner Chr. Pedersen, forhen Lerchenborg, gav alene 1000 Kr., desuden til Kirken en Løber og den ene Vase paa Alteret. Stolestaderne, mest af Egetræ, er sikkert de oprindelige og ligesom Panelerne fra Chr. 4. Tid; i den katolske Tid stod eller knælede Menigheden. De har udskaarne Endestykker i Barokstil, men de indlagte Drageslyngninger i sort Ibentræ foroven er ofte ødelagte, undtagen ved Alteret, og alt malet gult.

Stolene har haft trekantede Topstykker, men 1859, fortæller Snedker Mortensen, Haudrup, var han med til som Læredreng at save dem af, i Stedet for at reparere dem. Kun Præste- og Degnestolene paa hver sin Side af Alteret har dem endnu, og disse Stole er rene Pragtværker i hver sin Udskæring. Sognets Beboere maatte svare »Stolestadepenge«, aarlig 10 β af hver Hmd., Inds. og Tjenestekarl, Pigerne 8 β , som Kirkesangeren fik lige til 1875.

Paa Panelet ved Alteret og i den øverste Mandstol, lige under Prædikestolen, har Løbedegnene idelig skaaret deres Navne; ældst er Gehardus Schumacherus, Anno 1659, og Joan Høst, 1635. Vaabenhuset er lille og skrøbeligt samt uden Vindue; paa dets udvendige Vestmur er indsat en lille Marmortavle med Indskrift:

Forhenværende Besidder
af
Benzonseje
Major Carl Christian Schumachers
Familiebegravelse.

Var fra Aar 1754 i Familiens Kapel i Ørsted Kirke (under Taarnet), og blev i 1859 udflyttet til dette Hvilested.

Et smukt Epitaphium inde paa Taarnets Nordvæg fortæller yderligere om Majorens Familie. Se om Risbyholm.

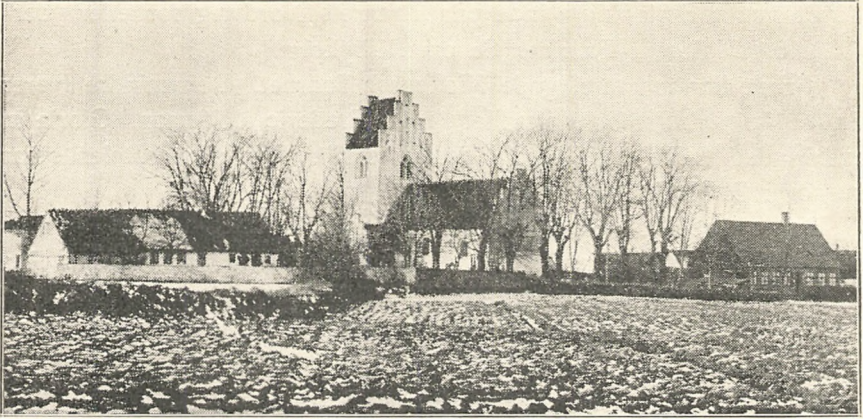
Kirken har to store, gode Klokker i Taarnet. Den mindre bærer Fr. 4. Navnechiffer og Aarstallet 1712. Frederic Holtzman. Gloria in exeleis deo (Ære være Gud i det Højeste). Paa Klokkestolen staar ovenover O. M. S. 1629.

Den større Klokke har paa Nordsiden: Bekostet af Direktør Hostrup Schultz. Støbt af J. C. & H. Gamst, Kjøbenhavn, 1834. Paa Klokkestolen staar ovenover den 1814.

Ved Kirken er ikke mindre end 5 Præstebegravelser: Inde i Kirken ved Korets Syd væg Hans Olsen, Roskilde, † 1614, ved Nord væggen Hagen Lang, † 1619 ved Ulykke, i Kordøren Ole Liwyn, † 1796, ude paa Kirkegaarden Orsleff, † 1846, og Rosenkilde, † 1868. Om disse se Præstehistorien i Ørsted-Daastrup.

Ørsted Kirkegaard er smukt beplantet og har flere smukke Gravminder. Den blev udvidet lidt mod Nord ca. 1909, men en betydelig Udvidelse fik den 1918, da Sognets Beboere indsamlede ca. 1600 Kr. og derfor købte 2 gamle Huse til Nedrivning og Indplantning af en smuk Kirkeplads ind mod Byens Torv. Etatsraadinde A. Holme, som solgte det ene Hus, gav derefter Købesummen til et Konfirmationslegat paa 1000 Kr. for Ørsted Sogn.

Den gamle Kirkeport blev omtr. 1920 Gavt i et Ligkapel, og en ny Kirkeport opført ved Torvet.

DAASTRUP KIRKE

Den ligger i Byens Østside paa en lidt ophøjet Jordbund med Gadekæret mellem sig og Hovedskolen, begge mod NV.; store Elmetræer skygger højt op paa Taarntaget, og Beliggenheden er særlig smuk set fra Daastrup Hovedskole. Kirken har almindeligt Udseende, er hvidkalket og har Vaabehus i Syd. 3 store Vinduer er i Syd og 2 i Nord, Taarnet har Trappegavle, gothiske, smukke Lydhuller, og i det hele har Kirken mest gothisk Præg, altsaa spidse Buer, undtagen i Hvælvingerne. Den er lidt lavere og smallere end Ørsted Kirke, ca. 33×13 Al., men er sikkert ligesaa gammel, og har ogsaa engang været i ren romansk Stil med Bjælkeloft, Rundbuestilen fra 1100—1300, man kan tydelig kende den nordre Indgangsdør, tilmuret, og Bjælkerne, som bar Loftet, blev først borttaget for ca. 10 Aar siden. Dens store Ælde fremgaar af Kampestenene i Muren, altsaa før man fik Kridtsten eller Mursten (1160), men den bærer Spor af en fuldstændig Ombygning ved Aar 1400, omtr. ved Dronning Margrethes Tid, da ogsaa Taarn og Vaabehus og Kirkemuren mod V. og SV. snart er fulgt efter. Hvælvingerne, ialt 4, skal man især lægge Mærke til, de har i Skibet Rundstave ved Buerne, og disse hviler ofte paa smaa Søjlehoveder, een paa Nordsiden paa et Menneskehoved (Kristus er Hovedet, nemlig Menighedens Kol. 1,18), og der er malet et Korstegn , altsammen Tegn paa Hvælvingernes store Ælde; der har ogsaa været brogede Kalk-

dekorationer op ad Buerne og i Hvælvingernes Top, men de er igen overkalket, da de manglede i Koret, og mange fandt dem ringe udført. Ved Korets Tilbygning er Korbuen næsten forsvundet, og Koret har haft et spidsbuet Vindue mod Øst, før det fik fritstaaende Alter. Døbefonden, en høj, ældgammel Granitfond uden Ornament, er anbragt tæt mod Korets Nordvæg, den hører ogsaa Oldkirken til. Chr. 4.s Tid har givet den et stort, ornamenteret Zinkfad uden Navne og et mindre, alm. Messingfad med pressede Ornament og en Stjerne i Midten. Fra samme Tid er ogsaa det smedede, svære Altergitter med Messingkugler og Prædikestolen; for Kirken har der været 2 rige Tider*). Altertavlen har sin egen Historie. 1835 faldt den gamle Altertavle ned og gik i mange Stykker. Kirkeejeren, Proprietær Bang, Skovsbo, søgte 28. Novbr. 1835 om Tilladelse til i Stedet at anskaffe et Gardin, men da det blev nægtet, lod han til Reformationsfesten 30. Oktbr. 1836 bekoste »et særdeles smukt, bibelsk Maleri«, forestillende Marie Bebudelse, og senere er denne Altertavle ombyttet med den nuværende af Aug. Thomsen; den forestiller en smuk Kristusskikkelse med Overskriften: Jeg er Vejen, Sandheden og Livet.

En gammel Tavle hænger paa Nordvæggen i Koret, lige over Døbefonden, malet af Fru Ingemann. Den forestiller Kristus, der helbreder blinde efter Ordene i Matth. 9,28—30. »Da Jesus kom ind i Huset, gik blinde til ham — — —«. Det er muligvis Altertavlen fra før 1835.

Alterkarrene er almindelige: Et Sølvalterbæger, næsten som i Ørsted, men uden Mærke, en forgyldt Sølvrødbakke med 3 Taarnes Mærke, Porcelæns Vinkande og Brødæske, rimeligvis fra 1844, da det blev forbudt at have Vinflasker paa Alterbordet.

Messetøjet er det almindelige, men en smuk, gammel Alterdug er syet og skænket af Fru Lærer Schrøder. Tæpperne i Koret har Menigheden givet; en ny Alterdug med Hjortemønster er en Gave fra Gmd. Lars Sørensens Døtre 1931. Løberen paa Kirkegulvet er givet af pens. Lærer Hansen-Pedersen, Daastrup.

Kirkens smukkeste Stykke er ogsaa her Prædikestolen; den er smukkere udskaaret og bedre bevaret end den i Ørsted, men forestiller ganske de samme Begivenheder og Skikkelser: Jesu Begravelse, Jesu Opstandelse, Jesu Himmelfart og inderst ved Væggen Dommedag, desværre altsammen brunmalet, saa Farvepragten og Bibelsprogene er

*) Lidt før 1467, da den ældste Klokke blev hængt i det nybyggede Taarn, og 1620 omtrent.

slettet ud. Skikkelserne paa Hjørnerne er vist ogsaa her Tro, Haab med en Fugl, Kærligheden med Barnet, Sandhed og Retfærdighed med en Hammer og en Vægt, men ved Himmelfarten ser man dog ikke Jesu sidste Fodtrin afmærkede paa Jord, som paa Ørsted Prædikestol, men Dommedag er frygtelig: En Djævel med Horn og Hale jager de onde ned i et frygteligt Uhyres Gab, hvoraf knitrer store Luer, en Biskop er deriblandt, men en Engel lukker en Skare fromme ind i Himmerig, og Kristus troner paa Regnbuen. Denne Prædikestol er ogsaa fra Roskildeværkstedet. Stolestaderne og Dørene er fornyet for en Menneskealder siden, de har sammen med Panelerne gul Egetræsmaling og spidsbuede Blendinger, ret tiltalende. Præstens Stol ved Sydsiden er lige neden for Prædikestolen, Kirkesangerens øverst ved Kvindesiden. Et firstemmigt, ældre, godt Orgel fik Menigheden anskaffet 1927. Kirken er selvejende, men fik kun en Kapital paa 11,000 Kr. Vaabenhuset i Syd er lille og har fladt Bjælkeloft. De to gode Kirkeklokker er begge store. Den østlige er ganske lig Klokken i Ørsted af Frederic Holtzman 1712, den vestlige er saa gammel, at Traps Danmark nævner den fra 1467, den har altsaa været med til at ringe over alle de oldenborgske Konger og flere til. Indskriften paa Klokken, som er 94 cm høj og 80 cm bred, lyder: »Anno domini m. cdlx vii post visitationem-marie. D. v. s.: I Herrens Aar 1467 efter Marie Besøgelsestid (den $\frac{2}{7}$).« Et i er Støbemesterens Mærke, det samme som paa Kirkeklokken i Baarse.

Kirkegaarden er nu smukt anlagt og beplantet; den blev udvidet næsten til det dobbelte ca. 1924 og heget med smuk Granitmur i Nord og Øst, og et nyt Ligkapel bygget midt i de ny opsatte Stengærder tæt ved Kirkeporten mod Vest samtidig.

I Daastrup Kirkes Taarn er en spidsbuet Blending til en Dør mod Vest. Her har sikkert været Indgang ved Tiden 1467, til man senere byggede det nuværende Vaabenhus mod Syd. Taarntaget har meget gamle Tegl .

PRÆSTER I ØRSTED DAASTRUP OG DERES TID

(efter Vibergs Præstehistorie 1868).

1. *Erik*, boende i Roskilde fra 15—.
2. *Bent Nielsen* fra 15—. Sognepræst til Daastrup.
3. *Oluf Lauritsen*, kaldet Kapellan til begge Sogne, 1570. Sognene sammenlagt 1555 ved Klemmebrevet.
4. *Espen Sørensen* fra 15— til † 1582. Sognepræst til Ørsted og Kapellan til Daastrup.
5. Ca. 1582—1614 *Hans Olsen, Roskilde*. Student fra Odense 1575, † 1614. Ligstenen i Ørsted Kirke fortæller:
Honestus et Doctus Anes Johannes Olai, Ecclesiarum Ørstedentis et Dostrupensis 32 Annis Pastor Fidelissimus ætatissuæ Anno 63. Die 4. Mai i Anno 1614.
Mortuus sub hoc Lapide quiescit

Oversættelse af Provst C. Varming, Ørsted:

Den ærværdige Hr. Johannes Olsen, den mest trofaste Præst for Ørsted og Daastrup Menigheder i 32 Aar, død i sin Alders 63de Aar, den 4. Maj 1614, hviler under denne Sten.

6. *Hagen Lang*, f. 1614 til 18. Novbr. 1619. Man mener, at han og en Slægtnings 2 Sønner druknede i Præstens Park. Ligstenen lyder:
DNO HAGGÆO LOENGIO LAUR: F CONSPICUÆ DOCTRINÆ

VITÆOVÍRO QVI FATALL-ANNOR 4½ IN HIS PASCENDIS
FCCLES IN MUNDO V 29 DIE 18 NOV AD 1619 EXACTO DE-
CURSU HIC CUMAFFINIS ANDR. BAGFRI Z FILIOLIS PETRO
ET LAURENTIO QUIE: SCIT ABIGAIL IÓHAN: F: UXOR
AMANTIS: POS.

Oversættelse: Over Hr. Hagen Lang Lauritsen, en Mand af ypperlig Lærdom og Levned, der i sin Gerning som Hyrde for denne Menighed i 4½ Aar ved et Ulykkestilfælde fuldendte sit Levnedsløb i Verden efter 29 Aar den 18. Nov. 1619 og hviler her sammen med sin Slægning Andreas Bagfris 2 Smaasønner Peter og Laurentius. Hans Hustru Abigail Johannesdatter (satte dette Minde). — Min Elskede.

Under disse to Præster indtraf Kjøge Huskors 1611—15, hvor en 15—16 Personer, mest Kvinder, blev brændt. Ogsaa »Ole Andersens Hustru, Skensved, blev 1615 rettet (henrettet) for Byen (Kjøge)«, men hendes Mand vidner, »at da hun førtes til Retterstedet var hun hverken gal eller afsindig«.

7. *Frandts Hansen* fra 22. Decbr. 1619 til ca. 1666, † 16... Under ham fik begge Kirker et rigere Udstyr med Prædikestol, Daabsfade, Stolestader og Paneler, men han maatte opleve Svenskekrigen 1658—60, og man véd af en Ansøgning til Kongen om Hjælp 4. Januar 1662, at han havde 10 Børn, »som endnu var uopfødte og uforsørgede«. Han blev udplyndret af Svenskerne 3 Gange, derfor søgte han Kongen om Hjælp, »da han ikke engang havde en Drik Øl til sine smaa Børn«. Lignende Klager haves fra hele Omegnen. Spanager By blev næsten udslettet. Endnu 1662 fandtes af øde Gaarde i Ørsted 2, i Ramsøllille 3, i Viby 1 og 3 Gaardsæder, i Tune 7. Kirkedøre ituslaaet i Haudrup, Alterkar borttaget i Solrød, Jersie og Reerslev Kirker. Han oplevede ogsaa Enevoldsmagtens Indførelse 1660.

8. *Jørgen Svendsen* fra 22. Oktbr. 1666 til 1688. Han var født 1601 og opnaaede sit Jubelaar (50 Aar) som Præst.

9. *Christen Henningsen Achton* af Nørre Broby fra 11. Febr. 1688 til † 1702.

10. Magister *Hans Sørensen Lemvig* af Borup fra 9. Juni 1702 til 1711. Han var født 1674, Student fra Kjøge 1690, rejste udenlands 1698. Magister blev han 1704, † 1713.

11. *Svend Villumsen Lyng*e fra 4. Novbr. 1711 til † 1737. Født

1691, Student fra Roskilde 1706. Hører 1710. Kapellan 14. Septbr. 1711. Han levede i Holbergs første Tid. Præstegaarden brændte den 16. Juni 1731, og med den Kirkebøgerne. Risbyholm blev bygget 1718—22, og for de nedlagde 7 Risbygaarde paa Sallevmarken fik Præsten aarlig 20 Tdr. Byg og 10 Rdl. i Penge. Præstegaardens Stuehus stod til 1904, og flere Stolper viste da endnu Spor af Branden 1731. Byggeriet af Præstegaarden og Risbyholm har sikkert været en tung Tid for Ørsted-Daastrup Hovbønder med Kørsler, og de lave Sædpriser (1721—30: Rug 6,41 Kr., Byg 4,81 Kr., Havre 2,79 Kr. 1730—34: Rug 4,68 Kr., Byg 4,00 Kr., Havre 2,16 Kr.) har sikkert forøget Hoveriet, for naar Godsindtægterne var smaa, maatte Driften gøres billigere for Herremand og Præster i Form af mere Hoveri; det var jo i Jeppe paa Bjergets Tid. Den gejstlige Skifterets Protokol ved Svend V. Lynges Død viser ellers, hvorledes et jævnt velhavende Præstehjem har set ud 1737. Hans Enke, Madam Elisabeth Fugl, med 2 Sønner og 5 Døtre melder den salige Mands Dødsfald til den gejstlige Skifteret 29. Juli 1737. Præster og Degne havde den Ret at holde eget Skifte, men Herredsprovsten, dengang Provst Sletting i Ejby, skulde da altid »være forfaren i Loven«. Boet blev da ved Hjælp af 2 Nabopræster og 2 Bymænd nøje opskrevet og vurderet. Her er et Uddrag deraf:

Vurderingerne dengang viser i Reglen det samme Forhold mellem Varer og Penge omtrent som nu: $\frac{1}{2}$ Aars Løn til Folkene = 1 Hest eller Ko. 1 Ko = 3 Tdr. Sæd. 1 Td. Sæd Brutto i Laden = $\frac{1}{2}$ Td. Netto i Tønden. 1 Snes Æg = et Maaltid Mad. 1 Læs Tørv = 1 Par Støvler osv.

Værdipapirer	394 Rdl.	Overført	785 Rdl
Sølv-sager	95 —	18 Køer	78 —
Tinsager	17 —	2 Stude	9 —
Kobbersager	12 —	4 Studlinge	8 —
Kakkelovne 8+5+6+10	29 —	18 Kvier	20 —
Andre Jernsager	13 —	9 Faar og 1 Vædder	8 —
Messing	2 —	16 Heste	75 —
Trætøj	81 —	Sæden i Laderne, Netto 1 Rdl.	
30 Dyner	30 —	Tønden	234 —
1 Kareth	30 —	Bøger	12 —
Avlsredskaber	56 —	Jordindtægter	38 —
Forskelligt	26 —		
			<hr/>
	Ialt 785 Rdl.		Ialt 1267 Rdl.

i samlet Indtægt.

Auktionen 15. April 1738 indbragte dog kun 637 Rdl., men Sølv-

tøjet indbragte senere 54 Rdl. og Karethen 16 Rdl. 2 Heste blev solgt til Kromand Morten Nielsen i Ørsted for 66 Rdl.; under de meget lave Sædpriser havde ingen Folk Penge. Præstegaardens Bygninger overdroges Eftermanden Provst Lemvig for 460 Sletdaler = ca. 306 Rdl., og med Dødsaarets Rettigheder naaede Boets Indtægt 1984 Rdl. 3 Mk.

Men Boets Udgifter var heller ikke smaa:

Den salige Mands Børns Mødrenearv	394 Rdl. — Mk. — Sk.		
Begravelsen: Til Provsten	10 — — —		
Til Degnene	4 — — —		
Snedkeren	13 — — —		
Vokslys	3 — 2 — —		
1 Lyseplade	1 — 2 — —		
Sort Flor	1 — 5 — —		
Oksekød (ca. 1 Kvie?)	1 — — — —		
Brød	— 4 — —		
Fisk	— 4 — —		
Vin og Brændevin	3 — 2 — —		
Tobak	— 3 — —		
Sørgeklæder for Enken og Børnene	25 — — —		
Forskelligt	5 — — —		
Avlskarlen 3½ Aars Løn	58 — 4 — —		
Regning for Varer	125 — — —		
Apotheket	3 — 3 — —		
Chirurgus Charstens, Kjøge	10 — — —		
Farverløn	4 — — —		
Ørsted Mænd til en Proces	1 — — 12 —		
Skat til Bidstrup Ladegaard (af Magistratgd.)	17 — 4 — 14 —		
1 Aars Skat af Ørsted Tyrejord	— 3 — —		
Folkeløn og Børns Fornødenheder	221 — — —		
	905 Rdl.		
Lidt glemte Sager ÷ større Krav til Børnene	15 — — Sk.		
Yderligere Krav af Arvingerne	19 — 4 — —		
— for Begravelsen	40 — 2 — —		
Skiftet ialt	66 — 1 — —		
	1046 Rdl. 1 Mk. — Sk.		

Til Deling blev 938 Rdl.

Enkens stadig forhøjede Krav, og de Sager, som var glemt, gav Skiftekommissionen Anledning til at spørge, »om de endnu vidste noget ydermere at anmelde«; dog skriver Provst Sletting tilsidst, »alt venligst afsluttet«, skønt det maa have været et besværligt Bo. En Ligsten over Svend Lynges, som Vibergs Pr. nævner, findes ikke mere i

Ørsted. Han døde 25. Septbr. 1737 og blev begravet i Ørsted Kirke under den »Synder« Stolerad ved »funten« under Taarnet*).

12. Magister *Albert Christen Lemvig* fra 8. Novbr. 1737 til † 11. Juli 1771. Provst for Ramsø Herred fra 1748 til sin Død. Født i København 7. Januar 1708, Søn af kgl. Konfessionarius Chr. Søren Lemvig, privat Student 1723, 12. Marts 1726 cand. theologi med Udmærkelse. Magister blev han 27. Juli 1744. I sin Ungdom boede han som studerende paa Borchs Kollegium og skrev der: *De oroculo Dodonæa* 1727. *De oroculo Trophonii* 1728. Han har tillige udgivet en Prædiken, holdt ved Dionysi Landemode i Roskilde Domkirke 10. Oktbr. 1753: »Een lofværdig Forsamling af sin Agtsomhed til det gode og Bestandighed i det gode, forestillet udi en Prædiken over Hebr. 10, 24—25«. Denne Tekst lyder: Lader os give Agt paa hverandre, saa vi opflammer hverandre til Kærlighed og gode Gerninger, og ikke forlader vor egen Forsamling, som nogle have for Skik, men formaner hverandre . . .

Hovedtanken i denne lange Prædiken paa 28 Sider er, at Apostelen først taler om Troen og Haabet i V. 22 og 23, »men derefter melder han strax om Kiærligheden, ikke fordi den er ringere, ney større; 1 Cor. 13. Thi naar Tro og Haab engang ophører, bliver Kiærligheden véd, men fordi den har sin Oprindelse fra Troen, saa sættes da Troen foran som Moderen, og Kiærligheden følger efter som Datteren af denne frugtbare Moder, som selv er Moder til alle christelige Dyder, 1 Cor. 13. Rom. 13,10. Col. 3,14. Ingen Under, at gode Gerninger her sammenføjes med Troe og Kiærlighed; Thi saa lidet som en sand Troe kand være uden Kiærlighed, saa lidet kand og en oprigtig Kiærlighed være uden gode Gerninger . . . Ingen kand være fuld af Troe som Barnabas Ap. G. 11,24, medmindre han ogsaa med Tabitha lægger Vind paa at være fuld af gode Gerninger. Ap. G. 9,36«.

Prædikenen opmuntrer til sidst til flittig Kirkegang, og vi mærker gennem den, at Provst Lemvig har været en alvorlig Præst af den pietiske Retnings gode Sider; den har han sikkert ogsaa sét paa en Udenlandsrejse 1733—37, inden han blev Præst i Ørsted-Daastrup, og at han ikke nøjedes med Ord, men ikke veg tilbage for Gerning, fik Degnen Siøval i Borup at fornemme. Degnen havde ved et Gilde

*) Nogle Aar efter, 1754, blev her Schumachers Ligkapel, og Døbefonten er da flyttet op i Korets Nordside.

i Kimmerslev Mølle drukket af et Sølvbæger, idet han sagde: Dette er Salighedens og Velsignelsens Kalk! Præsten i Borup havde tillige klaget over hans Drukkenskab i Kirken; han blev nu stævnet for en Provsteret i Ørsted Præstegaard 8. Juli 1768 og afsat fra sit Embede. Siden boede han paa Hønske i en Indsidderstue. Degnen M. J. Gedde i Gadstrup fik 10. Marts 1755 samme Skæbne, fordi han ved at skrive falske Pas hjalp en Karl fra Gadstrup til at flygte for Soldatertjenesten. Degnen var dog ellers en god og flink Mand.

Provst Lemvig giftede sig med Formandens Enke 17. Septbr. 1738, Elisabeth Lyng, f. Fugl (født 1709, † 1799). Han havde med hende Sønnen Ch. V. Lemvig, Købmand i Helsingør, og 3 Døtre, den ældste, Elisabeth, blev gift med Major C. C. Schumacher, Benzonseje, den anden, Johanne Cathrine, var gift med Jokum Liwyn v. Mæhrn, den yngste var endnu 1771 ugift. I den gejstlige Skiftebog staar kun ved Provst Lemvigs Dødsfald, 11. Juli 1771, at han havde kgl. Bevilling til selv at dele mellem sine Børn. Som Svigerfader for Herremanden paa Benzonseje har Lemvig været en indflydelsesrig Mand og muligvis gjort sit til, at Hoveriet paa Benzonseje allerede 1770 for Størstedelen var afløst i Penge. Se om Hoveriet. Han døde 11. Juli 1771 og blev begravet i Ørsted 25. Juli 1771.

13. *Ole Isaksen Liwyn* fra 9. Juli 1771 til † 19. Oktbr. 1796, begravet 27. Oktbr. 96, men med Orsleff som pers. Kapellan fra 30. Marts 92. Han var født i Christiania 1. Juli 1739, var først Degn i Borup, beskikket af Etatsraad Neergaard, kaldet til Sognepræst i Ørsted-Daastrup 9. Juli 71. Skiftebogen fortæller først om et stort og besværligt Skifte efter hans første Hustru, Md. Henriette Møller, † 30. Maj 1773. Arvingerne var Bryggerenke Md. Møller og hendes 4 Børn i København. Skiftet viser ogsaa et rigt Indbo, dog ikke saa stort som Svend Lynges; nu er der mindre Besætning, men lidt højere Priser. Høsten regnes dog endnu kun til 3—4 Fold. Priserne er 1761—1770: Rug 9,04 Kr., Byg 6,02 Kr., Havre 3,45 Kr. Liwyn opgiver, at han ikke har noget til gode hos nogen, som til Indtægt for det fælles Bo kan beregnes, undtagen hos Kirkepatronen, Hr. Major Schumacher, Benzonseje, »hvor han har tilgode 20 Tdr. Korn efter Aar 1773's Kapitelstakst til 16 Mk. Td., hvilket Korn er en ham tilkommende Afgift for 1772 af 7 Gaarde (Risbygaardene), hvis Jorder er henlagt og drives under Benzonseje Hovedgaard, samt 10 Rdl. for Smaaredsel og 20 Rdl. for Vin og Brød m. v., som han har fordret, men endnu ikke be-

kommet af Majoren«. Boet bliver opgjort til 1270 Rdl. 3 Mks. Indtægt, men Boets Gæld er imidlertid 2128 Rdl., altsaa 858 Rdl. i Underskud. Liwyn erklæres da 14. Juli 1774 fri for Arvingers og Creditors Tiltale og Ansvar i alle Maader. Underskriverne af Boets Opgørelse er Provst Sletting, Præsterne Kraglund i Ejby og Reenberg i Køge, desuden S. Lindstrup, sikkert den ny Degn i Ørsted, thi Degnen Knud Hallager, s. St., som havde tilset Skiftet, var syg.

Liwyns store Gæld er saaledes opgivet:

Justitsraad Neergaard . . .	671 Rdl.
Løjtnant Carlsen	500 —
Byfoged Gram	600 —
Hr. Peder Kornerup	150 —
Pakhuskriver Sørensen . .	100 —
Mindre Regninger	107 —

Ialt . . 2128 Rdl.

Man maa formode, at Liwyn, for at bøde paa denne store Gæld, har afstaaet Jydemarken i Daastrup og Mensalgaarden i Birkede samt et Stykke af Birkedeskoven for en Refusion af 2 Tdr. Byg og 20 Rdl. aarlig til en af disse Kreditorer, som saa siden har overdraget det til Vibygaard, og derfra gik det til Skousbo, der i lang Tid har ejet det. Vi véd kun, at Pastor Rosenkilde i Ørsted 12. Juni 1852 skriver i sin Embedsbog til Consistoriet: »Det fra Præstekaldet i sin Tid bortsolgte Anneks og Mensalgods (d.v.s. til Underhold) der er beliggende i Daastrup Sogn, og nu tilhørende Proprietær Bang til Skousbo, staar for Hartkorn 3 Tdr. 5 Skp. 0 Fjdk. 1 Alb. Ager og Eng og 5 Tdr. 1 Skp. 1 Fjdk. 1 Alb. Skovskyld . . . Der findes ingen Oplysning i Embedsbøgerne om, naar det er blevet bortsolgt og med hvilket Bemyndigelse«. Folkesnakken siger, at det blev tabt i Kortenspil. Liwyn skrev sjældent noget om Embedssager, ikke engang alle Dødsmeldingerne i Kirkebogen, og om Udskiftningen, som mest skete i hans Tid, er heller intet skrevet af ham, men det er i Reglen sket ved fredelig Forhandling, siden Amtets Udskiftningsprotokol nævner saa lidt derom. Præsteengen siges han at have erhvervet sig af Bymændene for en Tønde Øl og tilhørende Brændevin, og Degnemarken, nu Matr. Nr. 2 d, Gmd. Joh. Larsens Jord, kom nu under Præstegaarden, saa baade Degnen Chr. Jensen og Skoleholderen maatte beklage sig for Udskiftningskommissionen senest 1809.

Liwyn var gentagne Gange med til Skifte over Nabopræster, men

1792 tog han Orsleff til sin Kapellan, og denne er da med paa Liwyns Vegne ved Skifter og lign., flere Gange sammen med Præsten Kruse i Højelse; det ser ud, som Orsleff er paa Vej til at blive Herredsprovst, thi han fører i Reglen Pennen, men noget tungt læseligt. Liwyn døde 19. Oktbr. 1796. Ligstenen over ham ligger i Ørsted Kirkes Kordør og fortæller:

»Her hviler Herr. Ole Liwyn, han var født i Christiania den 1. Juli 1739, blev Sognepræst for Ørsted og Daastrup Menigheder Aar 1772, levede først i Ægteskab med Jomfru Henriette Møller; efter hendes Død med Mdme Elisabeth Bærentsøn, født Grøntoft, fra Aar 1775 til 19. Oktbr. 1796 — 27. Oktbr. Begravelsesdagen — da han ved Døden forlod hende, Venner og alt, for at indvies i de salige Glæder, der kun er de retskafnes Lod.

Til Dyd og Salighed han andre ledte frem. Hans eget Mønster var opmuntrende for dem.

Vel, du gode og tro Tjener, du har været tro over lidet, jeg vil sætte dig over mere, gak ind til din Herres Glæde. Jesu Matth. Evang. 23,25«.

14. *Carl Jesper Orsleff* fra 16. Decbr. 1796 til død 28. Marts 1846; han var personlig Kapellan for Liwyn fra 30. Marts 92 og saaledes Præst her i 54 Aar. Han var født 9. Januar 1767, og blev saaledes 79 Aar gammel, var gift 3 Gange og havde 2 Sønner. Som samtidig med Provsten Kruse i Højelse kan meget af det, der af Z. Nielsen fortæles om ham, ogsaa gælde her. Naar der nævnes 939 Betlere 1801, fra Nytaar til 22. Novbr., har det næppe været mindre i Ørsted-Daastrup, hvor Pastor Lützhøft endnu 1868 klager over de mange fattige. Biskop Mynster giver Orsleff et meget smukt Vidnesbyrd for hans Gerning: »Saare brav og værdig, hang med Forkærlighed ved det gamle; blid som hans Liv var hans Bortgang; beskeden, fordringsløs, saare tarvelig; riig, havde den bedste Villie til at hjælpe«. Biskoppen betragtede ham som en af Stiftets værdigste Præster.

De gamle i Daastrup fortæller, at han ofte kom ridende derover til Kirke, og een af Menigheden sørgede da straks for hans Hest, mens alle Kirkegængerne stillede sig op langs Gangen til Kirkedøren og kyssede ham paa Haand, naar han hilste paa dem. Han var stærk, saa han om fornødent kunde løfte en Konfirmand med een Haand, og Ørstederne fortæller om, hvorledes han ogsaa, naar de kørte Gødning ud, selv kom ud til Vognene og skænkede hver en Snaps, men

han hældte Glasset lidt, syntes de. Engang skulde en af Sønnerne køre frit med en Ørstedgaardmand til København. Han fik en af Præstens egne Agestole at sidde i, men derved blev Turen ikke helt gratis, for Bommændene tog i Reglen en Skilling i Bompenge for hver Agestol.

Orsleff maatte personlig prøve megen Modgang. 2 Hustruer og en 16-aarig Søn døde for ham, denne sidste var Michael O., død 21. Novbr. 1837. Hans Moder var Karine Christince O., f. Münster, hun var ofte Fadder til Børn over hele Sognet, bl. a. til Lærer Beders Søn Peder Chr., 10. Maj 1844. Orsleff har 23. Septbr. 1842 opgivet sit Embedes Indtægter saaledes:

1. Korntiende af 359 Tdr. Hartkorn, 5 Skp. pr. Td. = 225 Td. à 2 Rdl. 3 Mk. =	563 Rdl.
2. Offer og Accidensen	150 —
3. Kvægtiende og Smaaredsel	80 —
4. Refussion (Godtgørelse) fra Benzonseje, 20 Tdr. Byg og 10 Rdl. = . .	60 —
5. Avling: 11 Tdr. 4 Skp. 2 Fjdk. Hartkorn = 100 Td. Land =	375 —
6. ³ Annexgaarden i Daastrup (Jydemarken) [og Mensalgaarden i Birkede forlængst afh. = 2 Td. Byg, 1 Td. Havre og Penge 20 Rdl. = . .	26 —
7. I Hestehaven 10 Tdr. Land og nogle Høstdage	30 —
8. Af Kjøbenhavns Skove 5 Favne Bøgebr.	25 —
	<hr/>
Udgifter:	1309 Rdl.
a. Riksbankrente og Skatter	138 Rdl.
b. Kommunale Afgifter	12 —
c. Ekspencier	16 —
d. Til Bidstrup Gods	33 —
e. Artillerihest holdes	15 —
	<hr/>
	214 Rdl.

Skoleprotokollerne viser ogsaa, hvor varmt han tog sig af Skolernes Undervisning. 22. Juni 1835 skriver Biskop Münster: »Begge Sognes samlede Ungdom svarede godt, og i Særdeleshed viste Sognepræstens Katekisation, at han grundigen har indprentet de unge Christendommens hellige Sandheder«.

18. Juli 1843 skriver M. paany: »Ungdommen svarede med Færdighed og Liv og viste Lyst til og Opmærksomhed for Guds Ord«.

Provst Mellerup, 10. Oktbr. 1838, skriver ogsaa: »Ørsted og Daastrup Skolers Børns gode Svar skaffede mig megen Fornøjelse. Lærernes Flid er umiskendelig. En god Orden finder Sted i begge Skoler«.

Orsleff maatte under en Sygdom, 12. Aug. 1843, tage Cand. theol.

Blume til Kapellan, og det Aar han døde, P. L. Husum, der forestod Embedet fra 17. Juni 1846 til 22. Juli s. A. Over Orsleff ligger der en smuk Marmortavle, indfattet i Granit, ved Ørsted østre Kirkegaardsmur ind mod Haven, og 4 gamle Linde staar som Vagt. Paa Stenen staar Kirkegaardens eneste Vers:

Consistorialraad

CASPER JESPER ORSLEFF

født 9. Januar 1767, død 28. Marts 1846.

Præst til Ørsted og Daastrup i 54 Aar.

Salige er de døde, som døde i Herren.

Der er et Land, hvor Aander mødes,
Hvor alle vore kære bo.
Der er et Land, hvor Qval forsødes
og Sjælen finder evig Ro.
O, stirrer mod dets Kyster hen,
Did vandrer vi til tabte Ven.

15. *Johan Henrik Rosenkilde* fra 22. Juli 1846 til 13. Decbr. 1868. Han var født 29. Januar 1802, døde 11. Decbr. 1870. Gift med Henriette Frederikke Charlotte, f. Bøge, født 2. Septbr. 1810, død 20. Febr. 1868. Ingen Børn. Deres Gravminder, et stort Jernkors, er flyttet hen Øst for Kirken.

I Embedsbogen begynder Rosenkilde med at skrive: »17. Søndag efter Trin. 1846 indsattes jeg som Sognepræst for Ørsted og Daastrup Menigheder. Hr. Pastor Nyholm i Provst Mellerups Sted prædikede om de offentlige Gudstjenesters Vigtighed og oplæste mit Kaldsbrev og Collats. Jeg tiltræder mit Embede med Haab til Gud, som er stærk i de svage«. Han nævnes af alle som en meget god Mand, der vist aldrig havde nogen Fjender. Lærerne gav han gode Vidnesbyrd hvert Nytaar og føjede sig meget efter Folk med Udskrivning af Skolen, men han fik straks et tungt Læs i de forfaldne Udlænger i Præstegaarden. De blev kasserede af Synet allerede 2. Juni 1847, men paa Grund af Krigen blev det først Alvor ved Min. Skr. af 8. Novbr. 1851: »I Præstegaarden maa bygges 3 Længer 51 Fag Hus for et Laan af 2200 Rdl., at afdrage i 20 Aar, altsaa 110 Rdl. aarlig, og 4 pCt. p. a. i Rente«. Præstegaardens 3 Længer blev tilslaaet Tømmermester Vagner, Roskilde, at bygge for 2390 Rdl, de gamle Længer indbragte 145 Rdl. Af disse Bygninger er nu kun den vestlige Længe tilbage. Enke-

pension, 48 Tdr. Byg og 14 Rdl. aarlig, maatte Rosenkilde svare i over 14 Aar, at han derfor gjorde kraftig Indsigelse mod Comunitetet, som krævede Kongetiende af Anneksjorden i Daastrup 7. Septbr. 1854, kan ikke forundre nogen: »Hvad Præstekaldet ikke mere ejer, kan der ikke heller betales Skat af«, skriver han tilbage*). Den store Avling paa ialt 120 Tdr. Land voldte ham ogsaa Besvær. Ministeriet forlangte, at Jorden skulde drives i Samling, men R. gjorde opmærksom paa, at Orsleff 29. Maj 1844 allerede havde overset denne Bestemmelse ved at bortfæste et Hus i Ørsted og 2½ Td. Land Jord i Hestehaven til Skrædder Anders Nielsen. Efter længere Forhandling blev Præstegaardsjorden bortforpagtet 6. Juni 1854 til Godsforvalter Gøtzche, Vibygaard, for 1000 Rdl. aarlig i 9 Aar, fra 1. Maj 1854 at regne. Siden vedblev Jorden at være bortforpagtet, Sognefoged Peder Nielsen og Gmd. And. Olsen havde den derefter, og tilsidst Gmd. u. H. Nielsen.

I en ny Opgivelse af Embedsindtægter 14. Decbr. 1855 opgiver Rosenkilde nu lidt højere og nøjere Indtægter end Orsleff:

Offer og Accidenser 200 Rdl. Høstdage i Ørsted 20, i Daastrup 36. Kvægtiende og Smaaredsel: I Ørsted: 8 Brød, 8 Oste, 16 Snese Æg, 16 Par Kyllinger. Daastrup: 14 Brød, 14 Oste, 28 Snese Æg, 28 Par Kyllinger. Desuden »anordningsmæssig« for Føl, Kalve, Lam samt 2 β pr. Td. Hartkorn.

Kun Magistratsbrændet er nu svundet til 1 Favn, skønt Orsleff sit sidste Aar havde protesteret kraftigt mod Forandring.

Rosenkilde havde alle Dage trykkende Kaar gennem fornævnte Byrder, men han havde aldeles ingen Fjender; Tjenestefolkene blev længe hos ham og fik ogsaa Lov til ene at raade for Landbrøget. Kom R. af og til for at tilse Bedriften, stillede de ofte Stigen til Stænget saa stejlt, saa han foretrak at gaa ind igen. I Daastrup Sogn havde han ogsaa mange Venner; det var en Mand fra Daastrup, Gmd. Hans Nielsen, som holdt en Takketale over ham ved hans Grav.

Som Præst fik han en Del Modstand af Baptisterne. Da Biskop Martensen 16. Juni 1854? ønskede Indberetning om Mormoner og gudelige Forsamlinger, svarede Rosenkilde: »Her er ikke Spor af Mormoner, men nogle baptistiske Familier, de 2 er bortrejste, og der er kun 2 tilbage af Husmandsklassen, samt en Snedker (gl. Hans Nielsen), som er deres Præst. Jeg har stræbt at modvirke dem baade i og udenfor Kirken. Jeg har vogtet mig for at lægge den mindste Hindring mod

*) Se om Liwyn.

Børns Hjemmedaab, der saaledes her er meget almindelig og et glædeligt Tegn paa, at Forældrene ikke er blevet svækket i Troen paa Barsedaabens Gyldighed«. (Nævnte Snedker, gl. Hans Nielsen, holdt ogsaa Altergang med sine Tilhængere, men trak sig senere tilbage, og tilsidst, 1890—92, holdt han Grundlovsfester paa Ørsted Torv, men da det udartede til Slagsmaal, forbød Politiet det; han døde 9. Juni 1893, 70 Aar gammel. Lützhøfts Sønner sagde stundom til deres Fader om ham: Din gamle Kollega).

En Glæde for Rosenkilde blev det, at Ørsted Kirke fik en Hovedreparation 1859 af Ejeren, Proprietær Hebert, Benzonseje; derom skriver han: »Kirken har faaet et særdeles smukt Udseende. Prædikestolen er skønt repareret, og en ny Altertavle med et kostbart Maleri anskaffet, Knæfaldet nyt, ligesaa Alterfoden, ny Jernvinduer indsat, ny Døre, alt bærer Vidnesbyrd om den Kærlighed til Guds Hus og gode Smag, som udmærker Godsejeren«. Folk nævner, at Altertavlen, Harmoniet og Lysekronen kostede tilsammen 1000 Rdl. Rosenkilde fik tilsidst Visitats af Biskop Martensen, 9. Juni 1863, da han var en svagelig Mand. I sin Prædiken vilde Rosenkilde rose Biskoppen for hans store Lærdom og Fortjenester (han havde 3. Aug. 1857 udsendt Forslag om Menighedsraad, og 11. August 1859 Udkast til en Kirkeforfatning), men Biskoppen afbrød Prædikenen med de Ord: »G u d s Ord skal prædikes purt og rent«, og derpaa fortsatte Biskoppen selv Gudstjenesten. Under Katekesationen tildrog Bestyrer P. Jensens Hustru, Ø. Fattiggaard, sig Biskoppens store Opmærksomhed, og tilsidst undskyldte han Rosenkilde ved at sige: »Eders Præst er jo en gammel Mand«. Rosenkilde satte et højt, smukt Jernkors over sin Hustru, der døde 20. Februar 1868, men der er kun en lille Marmortavle over ham selv paa Ørsted Kirkegaard.

16. *Frederik Holtén Lützhøft*, fra 10. Marts 1868 til 1897. Født i Frederikssund 16. Januar 1822, Søn af Kancelliraad, Procurator H. H. Lützhøft*), theol. Kandidat 27. April 1846 med laud. Lærer ved Søetatens Skole 1847, Overlærer s. Sted 1848, valgt til Præst i Bylderup i Sønderjylland 12. Marts 1851 af Menighedsraadet, ægteviet 18. Septbr. 1853 med Jensine Margrethe Worsøe; 4 Sønner 1 Datter.

I Bylderup var han Præst til 18. Aug. 1864, da han blev afskediget af Prøjserne uden at faa Lov til at holde Afskedsprædiken. I

*) Lyshøj, en By i Angel i Sønderjylland, hvorfra Slægten var.

Elvius Tillæg til Wibergs Præstehistorie opgiver han selv: »Mit sønderjyske Blod lod mig i Bylderup føle Tilfredshed med min Menighed, hvor alle i Hjemmene talte Dansk og der kun var faa tyske Familier. Men da jeg i Sommeren 1864 ikke vilde skrive under paa, »at jeg ikke i min Samvittighed følte mig den danske Regering forbunden«, blev jeg afskediget, og i Kallundborg prædikede jeg ofte for Omegnens Præster og søgte Embede, men der var ofte 70 Ansøgere til mellemgode Embeder, og jeg manglede aldeles Talsmænd. Senere boede jeg i Roskilde, og en Tid hos en syg Præst, til jeg endelig 10. Marts 1868 blev kaldet til Ørsted og Daastrup, hvor jeg nu ingen anden Mangel nævner end Savnet af mine kære Sønderjyder«.

Det sidste Halvaar, Sommeren 1897, da han led af Bronchitis, havde han Jørgensen til Kapellan. Lützhøft var en dygtig, rettænkende og handlekraftig Mand, der passede sit Embede som en god luthersk Præst og uden Personsanseelse. I Skolerne stillede han større Krav end hans Formand. Ingen blev udskrevet, uden det var virkelig dygtige Børn, han yndede ikke Ramser af Børnene, men tænksomme Svar af den enkelte, og de nederste Børn blev ikke glemt ved Eksamen. Han var en dygtig, veltalende Prædikant; en enkelt af hans Prædikener kan læses i Indre Missionstidende, Nytaar 1885, skønt han ikke selv regnede sig til den Retning. Jævnlig bad han sine Tilhørere at tænke paa »de Dage, som behager os ikke«. — Under ham blev den store Præstegaardsavling bortsolgt paa ca. 30. Tdr. Land nær. ca. 1873, da det blev ham for besværligt at drive det altsammen ordentlig. Han var en god Økonom og blev en Tid sidst i 70erne endog valgt til Formand for Sogneraadet, da Daastrup Skolevæsen skulde udvides, og det var hans Plan at bygge Skole i Truelstrup. 1886 blev Provsteværdigheden ham tilbudt, men han afslog den paa Grund af hans Alder. Trods sin Alvor kunde han dog tit fortælle mange muntre Træk fra Livet; ét skal medtages her: I Sønderjylland, da han kom ind i en Butik, vilde Butiksdamen kun tale Tysk. Da een pegede paa et Ravcigarrør, sagde hun: Das ist Bernstein (Rav)! Da man paa Dansk ytrede Tvivl om det, udbrød hun højrodet: »Det er F. ta' mig Rav«. Naar hun skulde bande, kunde hun godt tale Dansk. Lützhøfts eneste 3 Præstekarle, Claus Holstener de første Aar, Peder Nielsen til 1881*), Jakob Hansen til 1898, var alle dygtige og ejendommelige

*) Ham har Stiftprovst Lützhøft sat et smukt Minde i en Julefortælling: „Jeg spreder, jeg samler . . .“.

Personligheder som ham selv. Lützhøft døde paa Frederiksberg i Marts 1903 og er begravet paa Assistents Kirkegaard. Alle hans Forgængere i Præsteembedet siden 1737, ialt 5 Præster, er ellers begravet i Ørsted.

17. *Carl Christian Varming* fra 27. Januar 1898 til 1. Maj 1931. Han er født i Øster Alling Præstegaard 5. Marts 1861, Søn af Sognepræst D. L. V. Varming og Hustru Doris Magda, f. Nyrup, Student fra Haderslev Læreres Skole 1879, cand. theol. 20. Jan. 1886. Den 12. Juni 1894 gift med Clara Ernesta Maria Hoffmann, som er født paa Damsmark 10. Maj 74. Han var først fra 15. Aug. 1886 Lærer paa Herlufsholm, derefter Præst i Haslund Ølst ved Randers fra 7. Oktbr. 1890, og fra 23. Septbr. 1891 i Guldager ved Esbjerg, til han fra 27. Januar 1898 blev kaldet til Præst i Ørsted-Daastrup Sogne, og fra Novbr. 1921 tillige Provst i Ramsø-Tune Herred. R. af D. 1930. Ved hans Afgang blev der i Aviserne vidnet, at han havde været Skolen en god Mand, og der var altid Glæde blandt Børnene, hvor han mødte dem, og ligeledes, at han ikke havde glemt sin Theologi. Ungdommens Vel og Kirkesangen laa ham ogsaa meget paa Sinde, han dannede ofte smaa Sangkor, og hele hans Familie var et stort bl. Sangkor. Han har skrevet mange Artikler i Kristeligt Dagblad og Egnens Blade, oversat og indledet de 12 Apostles Lærdom 1884. Han var Medarbejder ved en Levnedstegning af Biskop, Professor Fr. Nielsen, hans Læremester og Ven. 4 Sønner og 5 Døtre lever.

18. *Ejnar Rasmus Cornelius Johansen* er født 22. Januar 1903 og kom fra Struer og Gimsing Sogne, hvor han var Kaldskapellan, til Ørsted-Daastrup Sogne og blev indsat her 11. Oktbr. 1931. Cand. theol. i 1927, Sekretær i K. F. U. M. i Helsingør 1 Aar. 5. Febr. 1928 gift med Jenny Jensen, født i Asminderød 4. Decbr. 1903. Han er en dygtig og veltalende Mand og Ven af Ungdommen.

DEGNE I ØRSTED OG DAASTRUP SOGNE

Løbedegnene fra Roskilde ophørte med Chr. den 5. Forordning 15. April 1683. Nu fik man faste Degne, Sædedegnene. De skulde afgive $\frac{1}{5}$ af Lønnen til nærmeste Latinskole og selv have i Løn Tiende, $\frac{1}{3}$ mod Præsten, samt Bolig og Jordlod. Degnene boede i Ørsted.

1. *Mathies Bornemann* fra 1684 til 1708.

2. *Svend Andersen Schougaard*, 1708 til 1755.

3. *Elias Ring*, 1755 til 1761. Han var kaldet af Oberst Schumacher og Fru Kirstine Cathrine Leegaards Arvinger til Benzonseje.

4. *Fædder Fæddersen* fra 10. Juli 1761 til 2. April 1763, gift med Cathrine Christine van Depenbroch.

5. *Knud Hallager*, 1763 til 1773; blev kaldet af Kapt. Carl Chr. Schumacher til Benzonseje.

6. *Søren Lintrup*, 1774 til 1783. Hans Enke havde været gift med de to foregaaende Degne og giftede sig derefter 4. Gang. Enken gik ofte med Embedet, og hun har sikkert været vindende, men haardt prøvet.

7. *Christian Jensen* fra 29. Marts 1785, død 13. Jan. 1832, 80 Aar, i Daastrup, hvor han boede i et gammelt Degnesæde nord for Kirken. Degnesædet blev solgt af Sogneraadet, men paa Lærer Schrøders Opfordring blev der fra 1. April 1879, under Lützhøft som Sogneraadformand, oprettet et Enkesæde paa 50 Kr. aarlig for Enker efter Lærere i Ørsted og Daastrup.

Degnene var i Reglen Studenter, som ikke havde fuldendt deres Embedsstudium, eller Præster, som ikke havde opnaaet Præstekald. Latinen brugtes endnu i flere Messer i Kirken; det gav Degnen nogen Anseelse. Holbergs Per Degn vilde da heller ikke undvære sin Latin

for 100 Rdl, skønt han havde glemt det meste af den. Som studeret Mand maatte Degnene gerne blive Lidelsesfæller med Præsterne i vore gl. Ordsprog: Naar det regner paa Præsten, drypper det paa Degnen. Noget er bedre end intet, sagde Fanden, han vilde have Præsten, men maatte nøjes med Vrold Degn. Degnen alene maa høre: Degne og Duer gør skidne Stuer. (Ved Undervisningen af Børnene). Alting er en Videnskab, sagde Degnen, han pustede Alterlysene ud.

Naar de gamle Degne ikke saa let kunde komme til Annekssognet, antog de gerne en Substitut dér med 10—12 Rdl.s Løn; han fik ofte Ogenavnet »Tut«.

Om Ørsted og Daastrup Degne kan den gejstlige Skiftebog fortælle en Del. Degnene hørte ogsaa med til Gejstligheden, og deres Dødsbo blev nøje opgjort og skiftet af Provsten og 2 tilkaldte Nabopræster og 2 Bymænd. Da Degnen Elias Ring døde i Ørsted 21. Maj 1761, begravet 25. Maj, viser Boet, hvorledes et nogenlunde velstillet Degnehjem saa ud:

I Stuen fandtes:	1 Seng med 8 Dyner	10 Rdl.	Mk.
	1 Kiste	1 —	—
	1 Jernkakkelovn	7 —	—
	2 Borde m. m.		
I Øverstestuen:	1 Dragkiste	3 —	—
	1 rød Kiste	2 —	4 —
	Mange Bøger og mange Klæder.		
I Køkkenet:	1 Brændevinskedel med Hat, Pibe og Svaletønde	18 —	3 —
	1 Kiste	2 —	—
	Meget Køkkentøj.		
Paa Loftet:	1 Trælyseform, 1 Tønde, noget Værktøj m. m.		
Desuden ūde:	1 Vogn med 2 Sæder	6 —	4 —
	2 Heste, 2 Køer, 1 Kvie, 5 Faar, 9 Grise, 4 Svin.		

Degneindtægterne var det Aar 30 Rdl., og Boligen maatte Eftermanden, Fædder Fæddersen, indløse med 91 Rdl. slet. Der maa altsaa baade have været en jævn god Bolig, 2 Værelser og Køkken, og en Jordlod paa ca. 10 Tdr. Land; det har sikkert været »Degnemarken«, Matr. Nr. 2 d (Gmd. Johs. Larsen) Ørsted. Man maa lægge Mærke til det kostbare Brændevinstøj; et lign. er opført i Degnen Siðvals Bo i Borup 1765 og i Præsten Liwyns Bo i Ørsted 1773; det viser, at Præster og Degne gjorde sig en Indtægt ved at brænde Brændevin, for hos Møllere, Bønder og Husmænd var det forbudt 1740.

Elias Rings Bo indbragte dog ikke stort, for vel blev Boet opgjort til 384 Rdl., men Udgifterne blev 361 Rdl. 5 Mk. 8 Sk., altsaa i Overskud blev kun 22 Rdl., hvoraf Faderen og Enken fik hver 11 Rdl. Der var nemlig et Laan paa 200 Rdl., Enkens Ophold i Sørgeaaret 64 Rdl., Begravelsen 40 Rdl., Doktoren 10, Apothekeren 2 og Skiftet selv 11 Rdl. Af de følgende Degne deltog baade Knud Hallager og Søren Lintrup i Skiftet over Liwyns første Hustrus Bo, den første blev endog 1773 kaldet til Degn i Karlslunde, men modtog ikke Kaldet paa Grund af Sygdom og Død.

Baade de gamle Præsters og Degnes Kaar skildres i en latinsk Satire saaledes i Oversættelse: Med Riset indbankes Visdommen bagfra, til den omsider naar Dumrianens Hjerne, og tilsidst bliver Lønnen en Prædikestol med Alter og Tiende, men vel at mærke som Medgift en Tjenestepige fra Hr. Patronens Herregaard, eller en gammel, tandløs, giftesyg Pulverheks! — Degneembederne ophævedes fra omtr. 1810, og Præstestillingen er nu en hel anden.

LÆRERE I ØRSTED-DAASTRUP SOGNE

Lærer og Kirkesanger Chr. Jensen Lund i Ørsted døde 12. Aug. 1823, 26 Aar gammel. Eftermanden Chr. Jørgensen virkede her til 1843. Chr. Andreas Beder, f. 28. April 1811, var her fra 13. Maj 1843 til 1. Juli 1871, han kom fra Reerslev Skole ved Roskilde, var Jonstrupper, ligesom Th. Larsen, der var her fra 31. Juni 1871 til 17. Febr. 1881; han var ældre Broder til Skoledirektør Joachim Larsen, Frederiksberg. C. A. Duus fra 1881 til 1886, var Skaarupper ligesom C. A. M. P. Bennick, fra 1886 til 1. April 1893. C. F. Nielsen fra 27. Maj 1893 til 1. Maj 1927. H. E. Andersen siden 1. Juni 1927.

Hønske Skole: E. J. F. Koch fra 8. Jan. 1886 til Jan. 1894. H. J. Køel fra April 1894 til 96. A. P. Hansen-Bødker fra 1896 til April 1897. K. K. Jensen fra 1. Juli 1897 til Marts 1921. Sv. Aa. Schiermer siden Juli 1921.

Daastrup: 1786 nævnes Skoleholder Jørgensen, 1804 Skolelærer Holm, men den gamle Sognedegn Chr. Jensen boede sidst i Daastrup og døde der 13. Jan. 1832, 80 Aar gammel. E. G. Hansen, f. 1774, døde 2. Septbr. 1848 sindssyg. Efterfølgeren Lærer Hans Chr. Hansen, fra 16. Septbr. 1848 til død 23. Febr. 1859, blev ogsaa sindssyg. J. C. F. Schrøder, 12. Maj 1859 til 1886. C. A. Duus fra Ørsted fra 1886 til 1. Novbr. 1891. J. Hansen-Petersen fra 1. Novbr. 1891 til Febr. 1925. J. Hagelskjær siden April 1925.

Birkede: Lærer H. Hansen siden 1. Jan. 1915.

Daastrup: Lærerindeembede: Frøken L. Thye fra 1879 til Septbr. 1913. Frøken Rigmor Skov fra Septbr. 1913 til April 1917. Frøken Anna Larsen siden 1917.

OM UDSKIFTNINGEN I ØRSTED-DAASTRUP SOGNE

Efter flere forgæves Tilløb kom endelig Forordningen af 23. April 1781 om Fællesskabets Ophævelse. Ogsaa før den Tid havde hver Gaard sit bestemte Areal, men for at ingen skulde ske Uret, fik hver Mand sin Part baade af den gode Byjord og Byens mange Aase, Holme og Udmarker; Højelse Præstegaardsjord var f. Eks. paa 79 Steder, og de langt bortliggende Overdrev var gerne flere Byers Eje. Ved denne megen Delen blev Markerne kun smaa og fik et meget broget Udseende; man kom let Nabovens Skel for nær. Paa Gadestævnet vedtog man Saaning, Høst, og naar Ævret (Eftergræsningen) skulde frigives; man havde 3 Vangsdrift: Rug, Byg, Græs, og man høstede sjældent over 3—4 Fold.

Udskiftningen i en By varede gerne 3—4 Aar. De, som flyttede ud, fik i Reglen 2—4 Tdr. Land mere Jord og skulde i 2 Aar have Brugén af fra 4 Skp. til 2 Tdr. Land gødet Sædejord hos Byliggerne i den Tid. Husmændene fik gerne Gaardspladserne, som Matrikelsnumrene viser. Efter at Forordningen af 15. Juni 1792 var udgaaet, var Herremændene de ivrigste til at ønske Udskiftning, thi først naar den var vel overstaaet, kunde de faa Lov til at forhøje Fæsteafgifterne.

Ofte kunde man enes om Udskiftningen, saaledes i den indre Ørsted By, Svenstrup og Birkede, men Roskilde Amts Landvæsenkommissions Protokol fra 1782—96 og 1796—1857 viser dog nogle Sager, hvor den blev tilkaldt.

23. Juni 1783 har Kommissionen, bestaaende af J. Quistgaard, Vibygaard, Provst Mellerup, Landinspektør Schønning og Forvalter Salmon paa Godsejer Browns, Benzonseje, Vegne, udskiftet Hønskegaarden til

4 Gaardmænd i Ørsted og til en 5. Gaard af den tiloversblevne Ørsted Jord. De blev derved fri for et langt bortliggende, besværligt Hoveri, og Salmon erklærer paa Godsejer Browns Vegne, at de heller ikke herefter vilde faa Prejudice (Ulempe) af Hegn om Hønskegaarden. De 5 Ørstedgaardmænd blev fremkaldt og erklærede sig villige. De har haft deres Tofter Øst for Ørsted, hvor nu Trekronerhuset er en Rest, og deres Navne findes i Benzonseje Hoveriliste (se denne).

Protokollen viser dernæst 27. Oktbr. 1783 Aastedsmøde om Skellet mellem Benzonseje og Bogtrykker, Bonden Niels Hansen i Ørsted, nu Vejagergaard, Matr. Nr. 5, og Ramsøllille Jorder. Enighed opnaaedes. Niels Hansen afgiver $19\frac{1}{2}$ Td. Land Sædejord, men faar Erstatning i den Jord, som hørte til de 5 Benzonseje-Bønders Toft, ved hvilken han faar en mere fordelagtig Figur paa sin Jord. Hegn og andre Omkostninger paatager Brown sig i den Anledning.

Man forstaaer nu, at Vejagergaardens Syd-Østmark indtil for 50 Aar siden kunde drives uden Gødning; det er gammel Toftejord. Man mener ogsaa, at det var Browns Forvalter, Salmon, som fik tildelt Ørstedes Gaardmænd Ulvemoselodderne.

Assingløse Bys Gaardmænd har haft Møde med Landvæsenskommissionen 25. Juni 1784 og 11. Septbr. 1786, men der er ingen Uenighed optegnet. Daastrup By ligeledes Udskiftningsmøde 3. Aug. 1786. Her mødte tillige Degnen Chr. Jensen fra Ørsted og J. Quistgaard, Vibygaard, som »Ejer af nu en anden Kirkejord, til hvis Kaldsindtægter nu en anden Jord paa denne Bys Marker er henlagt«. Der blev udlagt baade Jord til Skoleholderen Jørgensen, 77404 Kvadrat-Alen, og til Degnen Chr. Jensen, ca. $2\frac{1}{2}$ Td. Land, Øst for Kirken, og tillige udlagtes Præstens Jord (Jydemarken). Hegn om Skolejorden holdes af Beboerne. Blandt Underskriverne er ogsaa Salmon og Degnen Chr. Jensen i Ørsted; han er sikkert snart efter flyttet til Daastrup til Huset, der laa Nord for Kirken.

5. Januar 1809 maa Kommissionen holde et Møde paa Vibygaard om Udlæg af Ørsted Skolejord. Denne kan ikke paavises noget Steds, og to af Ørstedes ældste Mænd, Anders Sørensen og Rasmus Olsen, kan i Mødet ikke give noget bestemt Svar paa, om der ved Udskiftningen var afgivet Skolejord, og de erklærer enstemmig, at de aldrig har hørt Tale om denne Udskiftning. Bymændene erklærer sig dog villige til »at anvise Skolejord paa den østlige Side af Vejen, dér, hvor Præstens (Ud) Lod nu er (ved Valorevejens Korsvej)« mod Erstatning. Stør-

relse efter Bonitet, altsammen under Forbehold af, at der ingen Lod tidligere er udlagt. Underskriverne er Treschow, Orsleff, Quistgaard, Niels Pedersen, Hans Pedersen, Jens Andersen o. fl.

Erstatningen blev de saakaldte Jordpenge, 36 Kr., som de nordøstlige Bymænd i Ørsted deler hvert Aars Fastelavn.

Protokollen har saa kun:

12. Oktober 1903 Møde paa Benzonseje om Husmændene havde faaet passende Jordlodder, og 24. August 1804, hvor Skolelærer Holm, Daastrup, klager over, at han ikke havde faaet Jord nok ved Udskiftningen. Plakat af 25 Maj 1801 forlanger nemlig Skolelod til 2 Køer og 6 Faars Græsning, men da han har 77,404 Kv. Alen, skønner Treschow, Lassen og Müller, at han har faaet Jord nok. — De gode Tider nu, 1801—09: Rug 18,85 Kr., Byg 9,66 Kr., Havre 6,54 Kr., har fremmet Udskiftningen, men Daglønnen fulgte kun langsomt efter, saa der blev mange fattige Daglejere og Tiggere. (Se Orsleff).

HOVERIET I ØRSTED OG DAASTRUP SOGNE

Der er ellers flere Steder mange Fortællinger om Hoveriets Besvær, men i disse Sogne er kun lidt at fortælle. De hørte under 6 forskellige Herregaarde, og Hoveriet blev tidligt afløst de fleste Steder.

Fra Struenses Tid, den 20. Febr. 1771, blev af Regeringen forlangt en Indberetning fra Herregaardene om Hoveriet, den kan læses i Provinsarkivet, Jagtvej 10 i København, og man ser, at kun Vibyggaards Indberetning mangler. Magistratens er særlig fuldstændig og oplysende:

Bidstrupgaard: Godset inddeles i Fogderier: Snoldelev, Karlstrup, Salløv m. v., Ørsted. Til Ørsted Fogderi hørte Byerne Ørsted, Kamstrup, Øhm, Oerup (Rorup), og der forlanges af hver Gaard aarlig:

Een Rejse, højest 4 Mil lang, for Bidstrupgaardens Beboere. Bønderne forretter det aarlige Høstarbejde paa Slæggerup Mark og Parcelgaarden og kører 100 Læs Hø og 60 Læs Halm til Kongens Stalde i København, 10 Skovlæs Brænde hjemkøres til Forvalteren. Bønderne ordner selv Kørselen. Husmændene i Bidstrupgaardens Nabolav skulde rejse Hegnene.

Man véd dog, at Bønderne i Reglen fik Magistratsbrænde, langt Brænde, hvert andet Aar til Vogntøj, ellers kort Brænde. Ørsted Præstegaard faar endnu en Favn Brænde aarlig.

Bidstrupgaards Fæstere i Ørsted						Afgifter			
Gl. Nr.		Td Land	Høst i Læster	Hartkorn Tdr.	Skovskyld	Byg Td.	Havre Td.	Andet	Hoveripenge Rdl
1	Rasmus Hansen	36	10-2	8-4-2-2	0-1-1	8	3	0	6
2	Peder Olsen	36	10-2	8-3-1-0	0-1-1	7	1-4	0	6
8	Niels Olsens Enke	33	9-2	7-1-1-	0-1-0	4	1-4	1 Lam 1 Gris 4 Høns	6
16	Ole Pedersen	21	5-1	4-5-2-1	0	4	1-4	0	4
Ann. Alle har 1 ³ / ₄ Mil til Hovedgaarden. 3 Marker og 1 Overdrev.									
Birkede									
5	Lars Ibsen	1	2-0	0-3-0-			1-4		0
Assingløse									
13	Lars Jensen	24	10-0	5-1-2-	0	4	1 T. Rug 1 Td. Havre	1 Lam 1 Gris 4 Høns	4-16 ³ / ₄
Samme Anm. som ovenfor.									

Universitetet ejede flere større Gaarde: Matkl. Nr. 5 *Assingløse* By, forhen Niels Larsen; Matkl. Nr. 6 a *Assingløse* Bys Østmark, Bregnegaard; Matkl. Nr. 1 *Assingløse* Bys Sydvestside, Aasehøjgaard; Matkl. Nr. 4 a *Birkede* Bys Sydøstside, Langhøjgaard; Matkl. Nr. 5, *Ørsted* Bys Nordøstside, Vejagergaard, ogsaa kaldet Bogtrykkergaarden, for *Universitetet* har nok engang haft Bøger dér; Matkl. Nr. 4 a i *Ørsted* By, Grydegaarden.

Om disse Gaardes Hoveri erklærer Rektor og Professorens C. Hee den 16. Marts 1771: »at der paa *Universitetets* Gods altid har været, endnu er og fremdeles bliver *fri* for Hoveri — — —, fordi der ingen Herregaard er i det os tillagte Jordegods«.

Roskilde Domkirke ejede kun een Gaard i *Ørsted* N. V. Side, nu er den delt i Matkl. Nr. 6 a Gmd. Johs. Jensen og 6 b Gmd. Niels Nielsen. 20. Febr. 1771 boede her Rasmus Pedersen, han havde 10. Maj 1765 fæstet Gaarden; efter ham kom Frikarl Jørgen Jensen, der 29. Aug. 1775 fik Gaarden ved at ægte Enken. 1781 fik Anders Sørensen den, han var kasseret paa Sessionen og fik nu Gaarden ved at ægte Enken, der nu fik sin tredje Mand. Landgildet var 8 Tdr. Byg, 2 Tdr. Havre, 1 Gaas og 4 Høns, Indfæstning 40 Rdl., men Hoveriet var kun 6 Spanddage og 4 Gangdage for Domkirken. Hmd. Hans Nielsen, *Ørsted*, havde kun 4 Gangdage.

Svenstrup ejede af store Gaarde: Slaaenkærgaarden Matkl. Nr. 8 i *Ørsted* Vestside, Dalsgaard Matkl. Nr. 9 i *Ørsted* S. V. Side, Thinghøjgaard Matkl. Nr. 10 *Ørsted* Vestermark, nogle Huse i *Ørsted* gl. Hestehave. Men Ejerne maa have købt Gaardene og derved friet sig for Hoveriet før 20. Febr. 1771, thi disse Gaarde findes ikke paa den ellers meget fuldstændige Hoveriliste fra *Svenstrup*. Hoveriet paa *Svenstrup* har ogsaa været strengt. En Gaard i Hejnede paa 6 Tdr. Hartkorn maatte aarlig præstere: 10 Pløjedage, 38 Spanddage (Hestespænd), 96 Gangdage, intet Under, at de, som kunde, købte sig fri.

Vibygaard ejede Gaardene: Tofteager Matkl. Nr. 12 *Assingløse* Vestmark, Abildgaard Matkl. Nr. 13 b, 9 a, 14 i *Assingløse* S. Vestmark, de er senere købt fri, den sidste ca. 1840, men om Hoveri er intet opgivet.

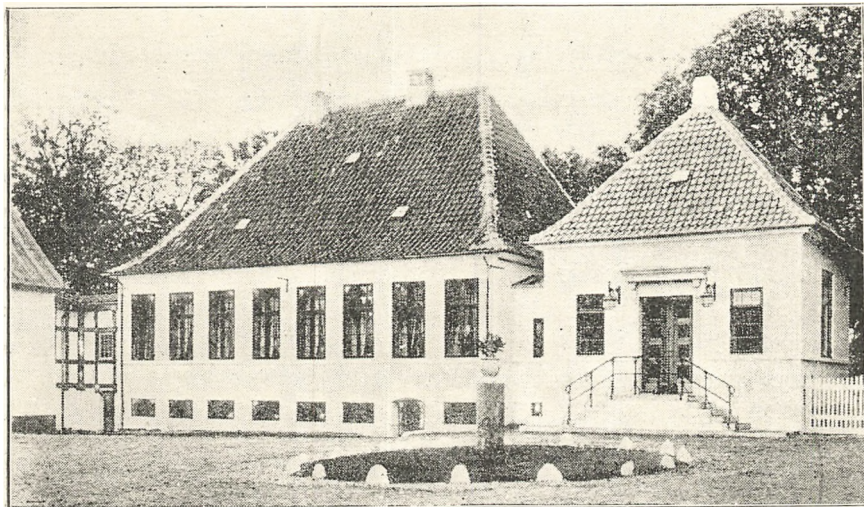
Benzonseje har 15. Maj 1771 opgivet en meget nøje Fortegnelse over Hoveriforhold og Ejendom. Major C. C. Schumacher opgiver Bøndergodset til Gaarden er 291 Tdr. 2 Skp. 1 Fjd. 1 Alb. Hartkorn.

Ingen Skov eller Mølleskyld. Gaarden selv har 5 Marker, hvoraf de 3 besaas. Høsten anslaaes til Rugsæd 400 Tdr. Paa Godset bor 40 Bønder, 75 Husmænd. 13 af Bøndergaardene har altid været fri for Hoveri imod at svare visse Hoveripengenes Udgift; de øvrige 27 har altid været Hovbønder til for 8—9 Aar siden, da de gik med til at betale Penge i Stedet.

Af Ørsted Gaarde er nævnt:

	Sædeland Tdr.	Græs til Høveder	Hoveri- penge	Smaa- redsel	Hartkorn	Landgilde, Skæpper
Jens Ipsen	46	5	Rdl. 10		8 Td. 2 Sk. 1 Fjd.	64 Byg og 16 Havre
Hans Olsen	46	5	9		8 — 2 — 1 —	64 — - 16 —
Jørgen Mortensen	26	5	8		6 — 3 — 0 —	40 — - 8 —
Peder Jensen	36	5	8		6 — 1 — 2 —	48 — - 8 —
Peder Nielsen	38	5	8	i Lam, 1 Gaas, i Par Høns m. m.	6 — 3 — 0 —	48 — - 16 —

Det er disse 5 Gaardmænd, som 1783 gik ind paa at udflytte til Hønske, og det meste af deres Jord kom under Risbyholm og Vejagergaarden i Ørsted.

BENZONSEJE, NURISBYHOLM

Herregaarden ligger i den østlige Side af Ørsted Sogn ved en lille Skov, 1 km Vest for Haudrup. Godset er nu frasolgt, men under Gaarden hører næsten 500 Tdr. Land, Hartkorn er 67 Tdr. 0 Skp. 1 Fdk., Ejendomsskyld 1926 var 749,200 Kr., 1. Jan. 1932 475,000 Kr. Risbyholm blev oprettet i Aarene 1718—22 af Rigsadmiral Benzon af Risbygaarde (de nævnes 1370), Hønskegaarden og 4 Kirker, derfor hed den til 1916 Benzonseje. En 3 Tdr. Land stor Have ligger Syd for og en 12 Tdr. Land Skov med Trøjborgparken Øst for. Vejen gik oprindeligt tæt forbi Hovedbygningen, men 1801 førtes den gennem en 1 km lang Pileallé norden om Skoven og Herregaarden, en Snes Aar senere udvidedes Skoven til som den nu er. Herregaarden har tit skiftet Ejer. Allerede 1737 solgte Benzons Dødsbo den til Fru Schumacher for 10,020 Rdl.*) og hendes Børn 1755 til Major C. C. Schucher, hvis Familiebegravelse til 1859 var under Ørsted Kirketaarn, 11 Kister ialt, som blev flyttet ud Vest for Vaabehuset. Gaarden blev igen ved Auktion solgt 1775 til Krigsraad Nic. Fr. Schumacher for 41,000 Rdl., han skødede den 1784 til Generalkrigskommissær Joh. Brown. Efter ham gik den ved Auktion 1788 til Guvernør paa Tranke-

*) Hendes 2den Mand, Major Chr. Fr. Schumacher, var død 1736. Se Epitafset i Ørsted Kirke.

bar D. Brown, som samme Aar frasolgte *Jersie* og *Solrød* Kirker til Amtsforst. Jakob Rosted, og *Daastrup* Kirke til Jørgen Quistgaard, Vibygaard, endelig *Karlstrup* Kirke til Rasmus Carlsen, Gl. Kjøgegaard. 1789 blev selve Benzonseje solgt til Forvalter Larsen for 38,000 Rdl (af hans Slægt er afdøde Snedker A. Mortensen, Haudrup St.), hvorpaa den 1804 for 73,600 Rdl. blev solgt til Købmand L. Olsen, der samme Aar solgte den til Dr. theol. Edv. Sneedorph Hammer (død 1829) for 90,000 Rdl. I de følgende Aar til 1834 er den ejet af Hagen og Raffen og Direktør Hostrup Schultz, hvis Søn N. N. Schultz som Forpagter af Gaarden havde Bryllup i Ørsted Kirke 23. Maj 1833 med Frøken Cathrine Pram af Køge. I Mindet herom har *Ørsted* Kirke sin store Klokke fra 1834, »bekostet af Direktør Hostrup Schultz«. De efterfølgende Ejere er A. Busch fra 1834—57, han døde 1869; P. A. Hebert 1857—74, Etatsraad H. Holme 1874—20. Juni 1903 og hans Enke Anna Holme 1903—29. Jan. 1918, Kreatureksportør N. P. Nielsen 1918—28 og Godsejer C. Udsen siden 1928.

I Ørsted lever endnu mange Minder om disse Ejere. Busck udgrøftede Markerne, og naar han red ud, vilde han se Grøfterne lige som en Snor. Under hans Ledelse blev Ørsted Skole bygget af Grundmur 1845 (Bønderne vilde nøjes med Bindingsværk), den havde oprindelig 3 Skorstene, én var dog kun for Symetriens Skyld. B. førte ofte sine Gæster til Byen for at se Skolen. Hebert begyndte Mergling og Dræning af Markerne, han var en Tid Formand for Sogneraadet, bl. a. 1868, da Vallore Skole fik noget af Ørsted Skoledistrikt, og Ørsted Kirke istandsatte han smukt 1859. Endnu lever i Sognet Mindet om de to unge Herremandssønners ulykkelige Død, Gunni Busck f. 18. Marts 27, død 28. Juli 1839, revet ihjel i et Kærneværk, og Harald Peter Hebert, f. 31. Oktbr. 48, død 13. Juni 1858, der druknede i den store Park. Ligstenen over den første staar nu ved Ørsted Kirkegaardsmur, men Kisten stod i en muret Gravhvælving, der længe stod aaben. Over den sidste, Fru Holmes Broder, er sat et smukt Kors, og et Smedejernsgitter om Graven er sat 1929; den har et Gravstedlegat paa ca. 80 Kr. aarlig.

Holme fuldendte Markernes Mergling og Dræning, han var en god Arbejdsgiver og en stor Økonom, politisk interesseret, saa han en Tid var udset til Rigsdagsmand; under hans Enke, Etatsraadinde Holme, begyndte Opbygningen af nye Udlænger 1908 og Udvidelse af Hovedbygningen 1915 og f. Aar. H. Holmes og Hustrus varigste Minde

er et Legat paa 900,000 Kr. for ugifte Døtre og Enker efter Landmænd udenfor Bondestanden paa Sjælland, og i Mindet herom er det vel, at Gaarden nu 1917 blev opkaldt efter den forsvundne Landsby i Sallevmarken Risby og Holme selv = Risbyholm. Kreatureksportør N. P. Nielsen, »Berliner-Nielsen«, som er hans Æresnavn, har ogsaa sat sig et smukt Minde ved sin rundhaandede Forbedring og Istand-sættelse af hele Gaarden og dens Drift, hans Flagstang, 60 Alen høj, den næsthøjeste i Danmark, synes helt til Roskilde.

Ørsted Kirkebøger har mærkelig lidt om Risbyholm. Skønt der 1859 blev udflyttet 11 Kister af Taarnkapellet, nævner Kirkebogen kun 3 Børnebegravelser: 1756, 1761, 1767, og den sidste »om Morgenen tidlig«.

Skønt Risbyholm er nyere Herregaard, mangler den dog ikke sine Historier om Spøgeri o. lign. Fru Holme forsikrede stadig, at hun flere Gange havde set en sort Dame staa for Spejlet. Paa Marken ved Karlslundehuset ved Skensved Skel spøger en Pige fra Gaarden, og ved Trøjborgdammen i Skoven er flere unge Mennesker druknet. Natvognen i Ørsted nævnes ogsaa, den kører den ældgamle Vej før Udskiftningen i Ørsted By, lidt Vest for den nuværende, og ind gennem Dalsgaard.

Mindetavlen over den ældste Schumachers Slægt hænger nu i Ørsted Kirkes Taarnhvælvning og under et malet Vaaben med en Vildmand og en Hejre staar:

»Herunder Hviler Fordom, Høyædle Velbaarne nu hos Gud Salig Fru *Kirstine Catarine Leegaard*, født 10. Novbr. 1695, død 9. Oktbr. 1754. Hendes Fader var Salig Herr Jens Leegaard. Forhen Velbestaltet Capitain ved den Kgl. Livgarde til Fods. Hendes Moder var Salig Frue Sophie Werdelmann. Kom i Ægteskab 1. Gang med Hans Kgl. Majestæts velbestalte Ritmester Hr. Carl Braim, som døde 1715, med ham levet i Ægteskab 3die Aar, i samme Tid auled en Søn, som strax døde 1722. Kom anden Gang i Ægteskab med Hans Kgl. Majestæts Oberst af Infanteriet Hr. *Christian Frederik Schumacher*, som døde den 9. Juni Anno 1736 og i 14 Aars Kierligt Ægteskab aulede 5 Børn, 4 Sønner og 1 Datter, hvoraf een Søn og een Datter ere døde«.

LIDT OM KENDTE MÆND OG STEDER

Ørsted-Daastrup Sogne har haft flere Mænd i Rigsdagen. Hans Hansen, Menstrup, i Rigsdagen fra 1861—98, ejede Ørstedgaard i 80'erne og boede der jævnlig. Tjenestefolk kaldte gerne Gaarden for »Rigsdagen«. Fra Lynegaard ved S. Svenstrup maa nævnes Knud Pedersen, i Rigsdagen 1858—69 og 1873—76, 1866 tillige i Rigsraadet. D. E. Rugaards Rigsdagsviser giver dem hver et Vers:

Fra Fuglebjerg er fløjet hid
Amtsraadsmedlem H a n s H a n s e n
uden Blæst og uden Støj
lige ind i Dansen.
Se, han svinger sig omkring,
men gør ingen Sidesving,
han Parolen følger,

Pedersen med Fornavn Knud,
ham saa højt man ynder,
at man gerne barked' Hud
paa den gamle Synder.
Kjøge Høns ham gjorde ør.
„Vise Bonde!“ og som Rør
svajede han stedse.

(Han stemte for Grundloven af 1866).

Paa Langagergaard i Daastrup boede Amtsraadsmedlem Hans Nielsen ca. 1880. Han var ogsaa en Periode, 1855, i Rigsdagen, men til Kaaringen ved Genvalg siger Folk, at han kun opnaaede 3 Stemmer og en Paraply, saa han trak sig tilbage.

Kendte Steder var Lygtehuset paa Ørsted Mark udfør Frydshøj. Det laa længe ganske ene, saa Lyset derfra skinnede som en Lygte helt op til Viby Mølle. Hollændergaarden paa Hønske fik Navnet, fordi der blev drevet Hollænderi (Mejeri) fra Risbyholm paa denne Gaard. Højskolen i Assingløse er en gl. Gaardsplads fra Bregnegaarden. Nu bor der kun Husfolk, men i 80'erne var der en Forstander Lars Nielsen, men den fik for ringe Tilslutning. Paa Lynegaardens Mark i S. Svenstrup har man fundet Spor af en gl. Teglovn, her me-

ner man, at der er brændt Mursten til Daastrup Kirke af Løvebakkens Ler. Syd for Assingløse var der en hellig Kilde med Kildemarked lige til 1855. Manden hed Niels Pedersen. I Nærheden af samme Sted er en Pesttjørn. — Et mørkt Minde knytter sig til Sortelav Mose for ca. 125 Aar siden. Her kørte en Mand ud og forsvandt en Nat med Køretøj og alt.

Kendte Steder er ogsaa Festpladsen i Klosterskov, hvorfra Alberti mindes fra Aarene ved 1900 omtr., og L. P. Andersens Gaard i S. Svenstrup, hvor kgl. Skuespiller Zangenberg holdt Ferie.

En »klog Kone« for ca. 60 Aar siden var Karen Lars Jens paa Birkede Mark; hun havde stor Søgning, da der kun var Læger i Købstæderne.

LIDT FRA DE OMLIGGENDE SOGNE

Den sydlige Del af Syv Sogn kiler sig ind mellem Ørsted og Daastrup Sogne, saa Beboerne ofte har sluttet sig til Daastrup Kirke og Skole. Sognevejen gaar ogsaa derigennem tæt forbi Ørsted Alderdomshjem, bygget 1867, og forbi Viby St. og Kro. Oppe i Gl. Viby ligger Herregaarden *Vibygaard*, nu paa 75 Tdr. Hartkorn (6 Tdr. Skovskyld), Ejendomsskyld 1926 708,000 Kr. Det er en meget gammel Herregaard, som omtr. Aar 1600 ejedes af Emmicke Sparre, en mægtig Slægt i Sverige under Gustav Vasas Sønner; hans Navn er udskaaet paa den øverste Stol i Syv Kirke tilligemed Sparrernes og hans nærmeste Slægt, Kraghs og Rosenkransernes Vaaben. Otto Kragh ejede Gaarden paa Fr. III's Tid, den havde da Taarn, og en Marmorkamin er endnu tilbage fra den Tid. 1758 solgtes Gaarden til Jørgen Quistgaard for 31,000 Rdl., og i hans Familie blev den til 1827. Senere er den ejet af Kaptainlieutnant Cl. H. Sandholdt 1827—46, Forpagter Jakob Jakobsen paa Førslevgaard 1846—1852, Klædehandler J. D. Schmidt fra 1852 til Død 72, Sønnen J. D. Chr. Schmidt derefter til 1883, Ernst Voss fra 1883 til Død 1915, derefter hans Enke, som solgte den til Mejeriejer Pedersen, Tofthøj, 1929, og 1930 solgtes den til Godsejer Bertelsen. Bedst kendt af disse er J. Quistgaard, som 1787 oprettede Gaarden *Skousbo*, nu paa 20 Tdr. 6 Skp. 0 Fdk. Hartkorn og 5 Tdr. 0 Skp. 3 Fdk. Skovskyld, 158¾ ha Land, 1926 262,000 Kr.s Ejendomsskyld. 1802 byggede han den nuværende Hovedbygning. Over Døren staar: »Aar MDCCCII blev dette Huus Skousbo kaldet besørget opbyggt af Hr. Cancelliraad J. Quistgaard og Frue E. C., født Jakobsen. Grundfæstet det staar under Guds Waretægt«. J. D. Schmidt byggede en ny Hovedbygning paa Vibygaard i italiensk Stil 1857, og den store nordlige Ladebygning, hvor der paa

den østre Gavl staar I. D. S. 1865. Folkesnakken siger, at det betyder: »I dovne Slyngler«!

Skousbo ejes nu af I. A. Lemming, han købte den 1896 af Jægermester Dinesen, der havde købt den af Harald Chr. Høyer, hvis Moder, Fru Høyer, havde erhvervet den efter Ch. Vilh. Aug. Bangs Dødsbo. Denne havde i 1832 købt den af Justitsraad Valsø. Til Gaarden hørte Daastrup Kirke til omtr. 1911, da den blev overdraget Daastrup Menighed med en Rente af 11,000 Kr.

Mest bekendt blev Bang baade som Ejer af Daastrup Kirke og for sit Landbrug. Mange Marker lod han ganske skøtte sig selv, men forholdt nogen ham, at Jorden kunde da drives bedre, sagde han gerne: Skylder jeg Dem noget? Men vilde nogen drive Jorden til Hælvten med ham, kunde de godt faa Lov, men man var ikke sikker paa, hvad Halvdel Bang tilsidst forlangte. Mange Husmænd var glade ved den Ordning, og han gav i det Hele saa meget bort af Brænde, Tørv og Græs, saa det blev en Talemaade: Faar vi Bank (Bang), faar vi Skousbo med i Tilgift. Fru Høyer havde Svenskeren Niemann, som siden blev gift med hendes Søster; til at drive Jorden; og nu blev der solgt Grus i Birkedeskoven til Statsbanerne, saa Langben Rises Høj gik med. Høyer lagde et stort Arbejde i Forbedring af Landbruget og syslede meget med Maskinvæsen.

Syv Kirke har meget store Kirkeklokker, den største er støbt af Fastenove 1515, som ogsaa støbte den sjældne og store Klokke i Højelse 1517. Den lidt mindre er fra 1626 og bærer flere Navne: And. Lavridsen, Kirkeværgen Lavrids Mortensen. Kirken har et stort Søjlealter i Chr. 4. Stil; et malet Kristusbillede som Altertavle. Prædikestolen har paa Siderne Felter, afgrænset ved Søjler, men ingen Udskæring. Døbefonten af Granit staar til venstre i Koret. Mærkelig er en stor Ligsten midt i Kirkegulvet. Indskriften lyder:

Peder Olufsens

Ok

Hans Kiere Hustrus

Anna Mortensdatters

Begravelses-sted.

Merk, Læser, et Ord eller tu.
Jeg har før været som du,
du skal og blive som jeg er nu,
dig self derfor i mig besku.
Ok haf den døde altid i Hu.
Aar 1655.

Man mener, det er Præsten i Hellested Peder Syvs Forældre; han var født i Syv den 22. Febr. 1631, og Verset findes i et af hans Digte.

Som Syv Kirkeklokker lyder ogsaa Gadstrup Klokker helt ned til Ørsted. En af Gadstrup Klokker er særlig mærkelig; den er 105×97 cm i Omfang og Højde, og Indskriften lyder: »Hr. Reimer (af Doctincham, den 37te Abbed (af) Jerusalem, har ladet mig støbe. Arnold de Wou støbte mig i Herrens Aar 1504«. Kirken selv er ca. 37×13 Alen, har smukt udskaarne Stolestader med Aarstallet 1669 næstøverst til Venstre. Paa Degnestolen: HFRERICKS. Alteret med 4 Søjler i Chr. 4. Stil har Bibelsprog om et Maleri af den kananæiske Kvinde. Døbefonten meget smuk ornamenteret, firekantet Granit med Zink og Messingfad. Prædikestolen smukt udskaaret, malet i Farver og med 4 Felter: Jomfru Marie? Mathæus baade med Barn, Engel og Bog. Markus med Løven, Johannes med Ørnen. Fra Sydøst lyder ofte helt ind over Ørsted Højelse store Kirkeklokke, den største paa Eggen, 147 cm i Omkreds, 138 cm høj. Indskriften lyder: »Naar min Lyd høres, iler Folket til Mikkels Tempel for at opfylde sine Løfter til Gud. Denne Klokke blev støbt paa Hr. Henning Gris Tid, som var Præst og Pastor ved denne Kirke, Anders Olufssøn fordum Kapellan. Johannes Fastinove støbte mig i det Herens Aar 1517«.

HVAD HISTORIEN ELLERS FORTÆLLER FRA ØRSTED-DAASTRUP OG OMEGN

Nede paa Ulvemosen, udfor Haudrup Stations Andelsbageri, blev 1915 rejst en Sten med Indskriften: Her paa Ulvemosen hyldede Bønderne Grev Christoffer af Oldenburg i Kristian den 2. Navn den 26. Juni 1534. Grev Christoffers Folk maa have passeret Ørsted-Daastrup Sogne, da han St. Hansdag gik fra Roskilde til Køge, og 1535 har disse Sogne nok ogsaa deltaget i Plyndringen af Svenstrup sammen med Køge Borgere, som siden blev sagsøgt derfor. Om Svenskekrigen klager Præsten Frants Hansen 1619—1666. Den store, rige Casper Schøller til Lellingegaard, 1680—1719, ejede et helt Grevskab, deriblandt 13 Kirker, fik 13. Febr. 1689 Ejendomsskøde paa Kirketienderne i Ørsted-Daastrup og Ølsemagle Kirker, ialt $105\frac{3}{8}$ Td. Hartkorn = 2807 Rdl. Fra 1718—1722 byggedes Benzonseje, og 1731 nedbrændte Ørsted Præstegaard med Kirkebøger (maaske ogsaa tillige 1721), det har sikkert lagt et tungt Tryk paa Egnene i Form af Hoveri; det var jo ogsaa paa Jeppe paa Bjergets Tid. Om Englænderne véd man, at Rytteriet under Willesly den 29. August 1807 drog gennem Ørsted for over Svinevad (Yderholm) Kro at falde Landeværnshæren i Ryggen ved Køge. De skød ind ad en Tagluge udfor Præstegaarden, og paa Gaarden tværs over for Viby Kro forlangte de »Eggs«. Alle flygtede paa Pigen nær (Handelsmand Ole Jensens Moder, Birkede), hun hentede Æg i Forklædet og fik som Løn en Guldskilling. I Ørsted Forsamlingshus hænger en Rytterkarabin, som de efterlod, og paa Thinghøjgaard gemmes endnu nogle 7—8 Alen lange Landeværnsspyd fra den Tid. Der er kun faa Veteraner fra 1848—50, flere fra 1864, og fra denne Krig to faldne, Gdr. Hans Sørensens Halvbroder og Skomager Ludvig Niensens Broder, begge fra Ørsted, desuden Anders Johansen fra S. Svenstrup, der døde af sine Saar 12. Juni 1865.

Under Sikringsstyrken tildrog Egnen sig Militærets Opmærksomhed, saa Kong Chr. 10. den 27. Januar 1917 holdt en stor Øvelse op mod Rye Bakke. Kongen spiste sin Frokost ved Ørsted Mølle.

KULTURBILLEDER

Man faar mange mærkelige Tids-Billeder frem, naar man hører de mange Forordningen efter Reformationen 1536, for at bringe alt i den rette Orden. 1562 forbødes det at føre Okser ind i Kirken som Sjælegave ved Begravelser. Sjælemesser blev ofte læst endnu. De fattige maatte der sørges for, nu Klostrene og flere milde katolske Stiftelser var nedlagt, men »Korsebør«, 1. Søndag efter Trin., skulde fra 1540 ophøre! Paa den Dag gik man nemlig med et Kors og lyste Velsignelse over Ager og Eng, mens man samlede Penge til de fattige. 1560 indskærpes det paany, men der tilføjes, at man kunde bære Mad og Drikke til Præst og Degn og fattige en anden Dag, dog skal ingen nødes. Samme Aar indskærpes det, at hvert Sogn skal føde sine egne fattige, og 1562, at der maa indsættes 2 Fattigforstandere i hvert Sogn. Der var snart ogsaa Stodderkonger, som især skulde drive de fremmede Sognes fattige væk med deres Embedsspyd. Tiggeri var nok forbudt, men 24. Septbr. 1708 maatte man paany forbyde det paa det strængeste, undtagen af enkelte, som havde syge hjemme, og 1754 regner man med 60,000 Tiggere. Rige Folk udstedte jo nok ofte Gavebreve, og Præsterne skulde fra Prædikestolen nævne de uvillige Givere i Menigheden, som glemte de fattige, og 23. Jan. 1739 hedder det: Degnen skal ombære Fattigbøssen ved Bryllup og Begravelse, dog hjalp det ikke tilstrækkeligt, saa man 5. Juli 1803 maatte begynde at sætte tvungen Fattigskat.

Om Præster og Degne: Præsterne (1564) maa ikke fare omkring i Dimmelugen (den stille Uge før Paaske) og skrifte alt Folket og holde Skriftetønde (til Gaver), heller ikke føre Mad ind i Kirkerne og holde Gilde der, gaa hjem fra Bryllup Kl. 9 Aften, og ikke danse efter Trom-

men; ikke holde Ølsalg (1567), ikke være Kornpranger, Læge eller Besværger (1599), ikke bruge Hofdragt eller løbe med Fyrrør og Jagthunde (1577). Da Pietismen*) kom til Danmark og Chr. VI. blev Konge, hedder det 7. Oktbr. 1733: Skælden og Larmen paa Prædikestolen, især mod Pietister, forbydes. 12. Marts 1735 kom Paabud om tvungen Kirkegang, og 13. Jan. 1736 Paabud om *Konfirmation*, og meget nyt fulgte dermed. 1738: Selv Gaardmænd skal gaa til Konfirmation, og først da maa han gifte sig. 1758: Ingen maa gaa til en anden Præst. 11. April 1718: Advarsel mod at undlade Altergang for at blive fri for Udskrivning til Soldat. Med Konfirmationen livede ogsaa ordentlig og bestemt Skolegang op, og Forordningen 1739 befaler tillige den konfirmerede Ungdom at møde hos Præsten hver Onsdag og Lørdag. Præsten skal hver 8. og 14. Dag besøge Skolerne. Forordningen 13. Jan. 1741 opmuntrer Præsterne til at lede de gudelige Forsamlinger. Bondens Huse og Skolerne har ofte fra den Tid smukke Salmever over Dørene, og senere Tidens Spot over Chr. VI.s Tid: »Gudsfrygt er nyttig til alle Ting«, gælder sikkert ikke Bonden. Kirken var trods alt hans eneste Hvilested i Stavnsbaandets tunge Dage, og det er smukt at læse i de gamle Love for Bylavene, f. Eks. Sneslevs, 1649: Den, som forsømmer Kirken 2 Gange efter hverandre, skal give Øl, ligesaa for grovt Søndagsarbejde. For Sværge og Banden bødes hver Gang 1 Skilling, og for Ulydighed mod Oldermænd 8 Skilling.

Degnene: Ældste Bestemmelser: De skulde sjerne Messen paa Latin, »at ikke Lægfolk skulde tilægne sig deres Embede«, paa det man kunde faa lærde Degne. Degnen maatte ikke leje sin Jord ud, ikke nøjes med mindre Løn end hans Formand, ikke holde Jagthund eller Bøsse, ikke være Skaffer ved Gilder eller Kromand, jorde Lig, være vorned, ikke bande, ikke tage jødisk Aager, bære skikkelige side (lange) Klæder og paa Rejser nok bruge Kappe og Hat og føre et Knebelspyd (Pikæp?) med i Vognen. Degnene maatte ikke forlange noget bestemt Offer, men nøjes med, hvad man gav i Villighed, synges Salmerne efter Præstens Anvisning (1765), og de maatte ikke sidde i Gaardene i Fraadseri og lade Skoleholderne læse for sig. Skolelærerne skulde gaa Degnene til Haande med den ukonfirmerede Ungdom. De har den Lov, at Thingbøgerne aldrig nævner noget Lovbrud af en Skoleholder, medens Degnene jævnlig er omtalt i disse Bøger.

*) Pietas: Fromhed, Gudsfrygt.

Lovløshed og Drik: Det første er ofte Følgerne af det andet. Derfor er der mange Forbud mod Krohold uden Tilladelse. Forordningerne 30. April 1734 og 5. Juni 1743 sætter en Bøde paa 20 Rdl. for ulovligt Krohold. Forordn. 1. Febr. 1752 sætter dobbelte Bøder for Misbrug af Brændevin og alle deraf følgende Forseelser. En Bonde, som havde kastet op paa Pulpituret i Kongsted Kirke, maatte staa aabenbart Skrifte. Kom Tolderne for at opdage Brændevinstøj, sagde Ordsproget: »Smørelse er god, naar den kommer i Tide«. Han lod sig nemlig ofte betale for at tie med, hvad han fandt. Endnu efter 1740 havde Præster og Degne ofte et kostbart Brændevinstøj til ca. 20 Rdl., og ved Aar 1800 fandtes ca. 2500 lovlige Brænderier i Danmark, og Forordn. 23. Febr. 1843 udtaler, at »Brændevinsredskaber tilstedes anmeldt til Afhentning af Øvrigheden, uden at drages til Ansvar«. Kampen blev saaledes opgivet.

Lovløsheden kan Thingbøgerne bedst fortælle om. Her skal kun nævnes et skrækkeligt 6-dobbelt Mord imellem 2. og 3. Januar 1730 i Ravnehuset ved Dalby, hvor kun en 3-aarig Dreng, som laa skjult under Kakkelovnen, frelste Livet, og siden skal have genkendt Morderen, da han blev henrettet.

For at holde Lovløshed i Tømme, især i Menighederne, har alle de gamle Kirkebøger en Rubrik om offentlig Absolution (Skrifte). I Svend Lynges og Provst Lemvigs Tid var gerne een aarlig, lidt mindre var det i Sognene om Roskilde. De hyppigste Udtryk om Overtrædelse er »Forsømmelse af sin Saligheds Sag« (Altergang), og »begaæet Synd mod det sjette Bud«. Liwyn har ingen indskrevet, og heller ingen senere kendes.

Konfirmationen var til Dels ogsaa et Led i Kampen mod Lovløsheden. I Ørsted-Daastrup holdtes den første Gang i Daastrup Kirke 1738 med 11 Konfirmander. De skulde i Reglen være 18—20 Aar, men Hans Kristoffersen, Daastrup, var 36 Aar, og Jørgen Hansen, Daastrup, 22 Aar. Næste Aar, 1739, i Ørsted Kirke var der 8 Konfirmander, 1740 i Daastrup Kirke 14 Konfirmander, een var 15 Aar, een 21 Aar. Den yngste Konfirmand er 1753 Provst Lemvigs Datter Elisabeth, som kun var 14 Aar. 1780 er de alle 16—17 Aar gamle.

ET KULTURBILLEDE FRA 1740—1750 i ØRSTED- DAASTRUP SOGNE — FORAARSTID

Det første Livstegn paa den vaagnende Dag i Ørsted er Morgenklokken; baade Ørsted og Daastrup Kirker havde 1712 faaet en ny, stor Klokke, vistnok af Casper Schøller i Lellinge, som dengang ejede Kirkerne, og lidt senere forkynder Byhornet*) henne fra Gadekæret, at Mændene maa møde for at aftale Pløjning og Saaning paa Bymarken, og lidt senere drager hele Styrken af Byens Karle og Piger og Dreng ud, Halvdelen er til Hest, for hver Gaard har 12—20 Heste, Pigerne til Vogns, og et lignende, men mindre Tog, maa ogsaa af Sted til Hovmarkerne, især til Svenstrup er Vejen lang og Hovdagene mange, ca. 150 Dage pr. Gaardsted. Først op ad Dagen kommer Provst Lemvig og Degnen Schougaard til Syne, de skal til Annekssognet Daastrup til Bryllupsfest baade i Kirken og i Hjemmet, men Vejen er lang og besværlig. Saa snart de er kommet uden for Bymarken og frem mellem Thinghøjene, begynder Udmarken, den er uden andre Veje end dem, Kreaturerne har traadt, lidt »Fattigskov«, Slaaen og Tjørn har de løse Kreaturer levnet, hist og her større Tjørnekrat, Minder om Kvægpesten, som fra 1745 har raset flere Gange (en Pesttjørn er endnu tilbage Syd for Assingløse)**). Tørvemoser, men endnu ingen Mergelgrave, glimter frem og advarer, uvane Tyre og Væddere kan ventes paa Overfald, ikke at tale om vildgaaende Hunde, man er jo nær Ulvemosen, og jævnlig fortælles der om Ulve, som i Vintertiden er gaaet over Isen fra Sverrig til Sjælland; det er godt at være to i Følge og have et »Knebelspyd« med. Der er dog ogsaa andre Rejsende,

*) Ørsted Byhorn hænger nu i Forsamlingshuset. Det er ca. 9 Tommer langt. Paa Oversiden ^{PN} paa Undersiden I A S.

***) Fra 1745—51 menes ialt 2 Millioner Slagtekvæg dødt. Holberg nævner, at paa 60 Herregaarde uddøde alt Kvæg.

Tiggerne eller Stodderne (Navnet kommer fra Stakkel — Stavkarl — Stokkarl, for de glemte ikke at tage Stokken med), de er ikke stavnsbundne som Bønderne, og hos dem kan man spørge Nyt og høre om de bedste Veje og Vadesteder, hvis de da ellers faar lidt Hjælp til Rejsen, og Præsten og Degnen maa tillade dem at gaa ind og hilse paa deres Koner, naar de kommer til Bys. Værst er det at komme over den senere Præstebro ind i Daastrup Sogn, og er der ikke til at komme over, maa man op mod Nord til Birkevad*). Før Udskiftningen følte ingen det nødvendigt at bygge faste Broer eller Veje til andre Steder end Købstaden. I Daastrup finder Præst og Degn hele Menigheden i Kirken hver Gang. Alle skal nok møde, for kun der er Lejlighed til at høre noget udensogns Nyt og træffe alle Sognets Beboere, nu er der jo desuden siden 12. Marts 1735 kommet kgl. Paabud om Kirkegang. Provst Lemvig ved nok at tale i Dag som til Landemodet 10. Oktbr. 1753: » — — — Velsigne især vor nærværende Andagt. Giv mig, din uværdige Tjenere, at tale dit Ord med Frimodighed; giv dem, som her er forsamlede, aabne Øren til at høre og lydige Hjerter til at efterleve Ordet. Lad os alle af Ordet, som i Dag skal prædikes, lære at vandre forsigtelig og give nøje Agt paa hverandre til een heftig Tilskyndelse til Kærlighed og gode Gerninger — — —«. Konfirmanderne og de unge, som ikke altid kan naa den lange Vej til Ørsted, ved han ogsaa at tale til, inden Hjemfarten.

*) Et Vad (Vaad) i Bækken eller Aaen var belagt med Sten, saa man kunde vade over. Naar en var tunghør og tit sagde „Hvad?“, sagde man ofte: „Ved du hvad, det største Vad, det er Stranden!“

SPREDTE TRÆK AF BONDENS DAGLIGE LIV FOR 80 – 90 AAR SIDEN.

Fra Egnen ved N. Dalby, Ørsted, Jersie, fortalt af en gammel Husmand.

Efter Kontorchef, Dr. polit. Jørgen Pedersen, som er født i Daastrup. Se Historisk Samfunds Aarbog, Københavns Amt 1910—11.

Naar Høsten var forbi, Hørren ogsaa »rusket« og kørt ind — den gav jo Arbejde til hele Vinteren — blev *Ævret opgivet* paa den Dag, Bymændene bestemte. Alle Byens store og smaa Kreaturer, selv *Ænder* og *Gæs*, blev sluppet løse, og kun ved Byskellet vogtede man, men det baade Dag og Nat, af Byens Karle. I Ørsted var ca. 16 vogterpligtige Steder. *Ævretiden* varede ca. 10 Uger, og hver Gaardmand sendte i den Tid en Karl hver anden Uge til Dagvogtning og hveranden Uge til Nattevogtning, altsaa mindst 8 Mand maatte paa Vagt. Drengene og Pigerne hjemme paa Gaarden havde det dog ikke for godt, for næppe gryede Dagen, før det hed: »Ud og hent Bæster, Dreng!« og han maatte af Sted med en Havrevisk under Armen. Pigerne maatte ud for at malke, og navnlig i den første Tid maatte de lede ofte halve Mil for at finde Kreaturerne. Senere fandt man dem bedst, hvor der var lidt Læ.

Efter Høsten kom *Gilderne*. Det egentlige Høstgilde, og frem for alt Mikkelsdagsgildet, 29. Septbr., i 2 Dage endog, holdt hver Gaard for sig, men saa fulgte Vinter- og Sommergilderne. Vintergilderne indledes med Sessionsgildet, hvor det ofte gik ud paa at drikke de vordende Krigere under Bordet, men ikke saaledes ved de følgende Gilder: Mortensdagsgildet, 2. Juledag, Nytaarsdag, Hellig 3 Kongersdag og tilsidst Fastelavnen, næsten en Uge, og 2. Paaskedag. Disse Gil-

der holdtes i en Storstue, Karlene betalte Øllet, Pigerne gav lidt til Musikanteren, Maden havde man gerne med hjemme fra, og de gamle forsikrer, at Drikkeriet ingenlunde var mere end nu, ja Sommergilderne var rene Afholdsgilder og holdtes hver anden Søndag fra Paaske til Høst, og de var mest morsomme. Man mødtes efter Middagen paa en Lo. Gaardene skiftedes til at have Gilderne et Aar ad Gangen. Dansene var næsten alle de gamle Turestykker.

Mændenes Arbejde efter Høsten var mest Pløjning, den kunde vare til November, for det skulde gøres godt, og der var jævnlig Sinkelser, bl. a. med at fange Hestene og saa holde »Meldalsploven« i Orden. Den var af Træ, med Undtagelse af selve Underploven, og forsynet med to Hjul fortil, som gik paa hver sin Side af Furen. Tre Heste maatte man altid bruge, og disse gik jævnsides, men paa det stive, udrajnede Ler ofte 4 Heste i 2 Spand, og en Dreng maatte med til at køre det forreste Spand.

Medens Karlene pløjede, kom Husmændene paa Loen, der tærskedes til »Punds«, d. v. s., de fik foruden Kosten hver 25 Tdr. i Løn, derfor hængte de godt i trods Mørket Morgen og Aften. Kastning og Rensning skete gerne Søndag Formiddag, det skulde gøres paa Købet. Rensemaskiner kendtes endnu ikke. Sæden, særlig Rugen, blev behandlet som noget helligt. Ingen maatte uden Nødvendighed træde i den. Som Tærskningen skred frem begyndte Københavnsturene med 8—10 Tdr. Sæd, et Par slagtede Svin, nogle Bøtter Smør, Ost og Æg paa en stiv Vogn, men ofte med fjedrende Agestole. Gav Rejsen gode Penge, købte man ofte et Anker Brændevin, et Par Pund Sukker og et Pund raa Kaffebønner med hjem, men Kaffe vankede kun til Højtiderne, og naar der kom fremmede.

Foraarsarbejdet var nærmest som nu, men man tromlede mere, man havde jo ikke andet Redskab til at lave Jorden fin. Naar saa Smørelsen som oftest manglede, hylede Tromlen i Dagevis over Markerne, der ofte strakte sig $\frac{1}{4}$ Mil i Længden. Det var kedsomt og kunde maa-ske nok faa Ungersvenden bag Tromlen til at lægge de Ord ind i Hylene: »De' lakker a' Awden!«. Mere lystigt lød Strygespaanen paa Leen, naar Slaatiden kom, for naar Karlen strøg i halvstærkt Tempo, lød det: »Jeg er ung og rask!«. For Husmanden, der strøg Leen langsomt og omhyggeligt, lød det: »Jeg har væ't det før!«. Men naar Drengen strøg, gik det i susende Fart: »Jeg bli'r det nok!«

Kvindernes Arbejde var dengang mere omfattende end nu. For-

uden Madlavning, Rengøring, Malkning og Mejeriarbejde maatte de strø Gødning og være med paa Tørvemosen og lægge Tørv og siden vende og stable den i Stakke og paalæsse og aflæsse den ved Hjemkørselen; men paa disse Tørveskærsaftener vankede der altid en god Aftensmad ved Hjemkomsten. I Høsten maatte de ogsaa være med at strø Græs, rive Hø, og i Sædhøsten nege Sæden op og binde den i Neg, og rive hele Marken; een af de dygtigste maatte være Læggepige. I Efteraarets Løb kom de største Slagtninger, og dermed fulgte Lysestøbning, naar Faarene var slagtet; det var mest Faaretalg, man lavede Lys af. Talgen blev smeltet, og Vægerne, hængende paa runde Brikker, dypet saa ofte i den smeltede Talg, til de blev til Lys: et tregrenet Hellig 3 Kongers Lys vilde Børnene gerne have med. En Del meget tynde Lys kaldtes Praase, dem klistrede man ofte fast paa Væggen, naar man skulde arbejde i en mørk Skorstenskrog, men de kunde være brandfarlige, naar de faldt ned. Lyset stod gerne i en høj Stage, »Lysekællingen«, og saa havde især Pigerne deres Karten og Spinden af Faareulden rundt om den. Hørren skulde ogsaa spindes, og tilsidst vindes i Garnnøgler til Væveren. Hvergarn og Lærred var i det hele Kvindernes Vinterarbejde, og det gav altid rigeligt Arbejde til Konen og alle hendes Piger, lidt »Hedebosyning« skulde jo ogsaa forskønne Arbejdet. Husmandskonerne, som jo ikke altid havde Lys nok til de lange Vinteraftener, vidste dog at være virksomme ved at binde Hoser ved Ilden fra Kakkelovnen, og gik den ud, satte de sig op i Sengen og bandt videre der. Meget af Kvindearbejdet var dog ikke saa grundigt som nu, især var Rengøring og Madlavning noget simple. Man fejede kun Gulvet med en Riskost og strøede Sand paa højest to Gange daglig, oftest kun een. Madlavningen var som oftest kun med een Middagsret, man kendte ikke endnu til de mange Slags Saucer eller Desserter, saa det daglige Husvæsen var snart besørget. Der var i Reglen kun to Stuer, Øverstestuen, hvor Gilderne holdtes, og Dagligstuen, som tillige var Sovekammer, ved at deri stod to store Omhængssenge, og Spisestue, ved at Langbordet og Bænkene stod der. Gulvet var tit kun Lergulv, og udenfor Døren var ikke engang en Trappesten, indtil endelig en Mand i Ørsted Hestehave lagde Trappesten for Døren, men en Tid blev han kaldt Trappe-Lars.

Høns og Gæs havde ofte Reder under Bænkene, og navnlig Gæsene bed Folk i Benene af og til. Mejeriet var maaske noget af det besværligste, for Mælken krævede meget Hensyn, endda man ikke havde

saa vanskelige Smørkunder som nu. Mælken skulde staa i Sibøtter oppe under Loftsbjælkerne i ca. 36 Timer for at sætte Fløde, og Flødetønden staa inde ved Varmen for at syrne til Kærnen, og Kærningen af Smør mindst hver 2. eller 3. Dag var baade besværligt og noget langvarigt, der vilde tit ikke blive Smør før efter en Times Arbejde, og hver Dag skulde der malkes, og Bøtterne skulde koges og skures; det gav en egen Færdighed i at skure.

Gammel: Vers fra Øverstestuen i Slaenkærgaarden i Ørsted fra
den forrige Ejer, Gmd. Lars Andersens Tid:

Fødes, græde, svøbes, ammes,
vugges, bæres, tumle, gaa,
tugtes og i Tvang annammes,
vokse, lege, Tanker faa,
elske, bejle, giftes, mages,
Lykken veksler op og ned,
ældes, svækkes, dø, begravnes,
saa er endt her Livets Løb (Fjed).

Trykte Kilder:

Foruden de alt nævnte: Severin Kær: Fra Stavnsbaandets Dage. Wibergs Præstehistorie. A. Petersens Degnehistorie og Kjøge Bys Historie. Trap: Danmark. F. Uldall: Danmarks middelalderlige Kirkeklokker. L. Schrøder: Danmarks Næringsveje og Hjælpekilder.

Skrevne Kilder:

Ramsø Herreds gejstlige Skiftebog. Gl. Roskilde Amts Udskiftningsprotokol og Hoveriindberetning fra 20. Februar 1771. Præstembedets Bøger; særlig Kirkebøgerne for begge Sogne.

Den ældste Kirkebog

er fra 1731 til 1773 og meget kortfattet, Kvartformat, nogenlunde læselig. Den næste er fra omtr. 1773 til 1815, stort Format og læselig, men mangler nogle Dødsfald fra Liwyns Tid.

Den ældstes Indhold: Forlovelse og Vielse 1731—1771. Daab 1731—1790. Begravelse fra Ørsted 1731—1776. Begravelse fra Daastrup 1731—1773. Konfirmation 1738—1780. Offentlig Absolution (Skrifte) 1732—1769.

N. E. Balle har visiteret og skrevet sit Navn 2. Maj 1790, 5. Oktbr. 1786 og 22. Maj 1797 uden at bemærke, at Liwyn mangler baade Dødsfald og Forloverattester; de maa vel have staaet i en Slags Embedsbog, som nu er tabt. Liwyn skriver ellers en smuk, læselig Haand, hvorimod baade Svend Lynges og Provst Lemvigs Skrift er tung at læse. Fra Orsleffs Tid, 1792, mangler intet.

— — —

Sognekortet og nogle Stednavne er tegnet mest efter S. Strøms Sognekort ca. 1844. Højdetallene er Meter efter Generalstaben. Fotografierne fra Klosterskov og Daastrup Kirke er velvilligst udlaant af Boghandler E. Flensborg, Roskilde.

27